

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς

Διπλωματική Εργασία

«Η γλωσσική ποικιλία της Βισαλτίας (Σερρών) και στάσεις των
ομιλητών απέναντι σε αυτή»

Αικατερίνη Βλάχου

Επιβλέπων καθηγητής: Νικόλαος Κουτσούκος

Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Η γλωσσική ποικιλία της Βισαλτίας (Σερρών) και στάσεις των
ομιλητών απέναντι σε αυτή»

Αικατερίνη Βλάχου

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων καθηγητής:

Νικόλαος Κουτσούκος

Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Επίκουρος καθηγητής Πανεπιστημίου

Πατρών

Μέλος ΣΕΠ, ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων καθηγητής:

Νικόλαος Λιόσης

Τακτικός ερευνητής στο Ινστιτούτο

Νεοελληνικών Σπουδών του ΑΠΘ

Μέλος ΣΕΠ, ΕΑΠ

Πάτρα, Ιούνιος 2024

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της εργασίας μου θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Κουτσούκο Νικόλαο για τη συμπαράστασή του, για τη συνεχή καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές του καθ' όλη την διάρκεια της συγγραφής της εργασίας. Επίσης τον συν-επιβλέποντα καθηγητή κ. Λιόση Νικόλαο για τις καίριες επισημάνσεις και παρατηρήσεις του.

Ιδιαίτερα ευχαριστώ τους συντοπίτες μου για τη βοήθειά τους στο ερευνητικό κομμάτι με τις απαντήσεις τους στο ερωτηματολόγιο.

Το μεγαλύτερο ευχαριστώ το οφείλω στους γονείς μου για τη διαρκή στήριξή τους, στον σύζυγό μου για τη συμπαράστασή του και κυρίως στις κόρες μου για την υπομονή που επέδειξαν όλο αυτό το διάστημα και σε αυτές αφιερώνω την εργασία μου...

....στην Γεωργία και την Σοφία.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία μελετά τη γλωσσική ποικιλία της Βισαλτίας του νομού Σερρών, καθώς και τις γλωσσικές στάσεις των ομιλητών της απέναντι σε αυτή. Στο θεωρητικό της μέρος αναλύεται η γλωσσική ποικιλότητα, γίνεται διάκριση των διαλέκτων και των ιδιωμάτων της ελληνικής γλώσσας, γίνεται μια ιστορική αναδρομή στη γλώσσα των Σερρών και δίνονται αναλυτικές πληροφορίες για το ιδίωμα της Βισαλτίας και τα βασικά χαρακτηριστικά του. Επίσης επιχειρείται μια κοινωνιογλωσσολογική ανάλυση των διαλέκτων στην Ελλάδα με περιγραφή των στάσεων των ομιλητών γενικά απέναντι στις διαλέκτους, τους λόγους που τα ιδιώματα βρίσκονται σε κατάσταση υποχώρησης και γίνεται αναφορά σε παλαιότερες έρευνες που ασχολούνται με τις γλωσσικές στάσεις ομιλητών. Στο ερευνητικό μέρος διερευνώνται οι στάσεις ομιλητών απέναντι στο τοπικό ιδίωμα της Βισαλτίας. Στην έρευνα συμμετείχαν 53 άτομα, διαφόρων ηλικιών, που έχουν καταγωγή από την περιοχή. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίου και ακολούθησε η ποσοτική ανάλυση των δεδομένων με τη βοήθεια γραφημάτων. Στα πορίσματα της έρευνας διαφαίνεται μια θετική στάση των ομιλητών για το τοπικό ιδίωμα, απαλλαγή από στερεοτυπικές γλωσσικές αντιλήψεις και στιγματισμό των διαλεκτόφωνων, με χρήση του ιδιώματος σε ανεπίσημες, κυρίως, περιστάσεις αλλά και μια επιφυλακτικότητα όσον αφορά στην μελλοντική επιβίωση της τοπικής ποικιλίας.

Λέξεις – Κλειδιά

Γλωσσική ποικιλότητα, διάλεκτος, βόρεια ιδιώματα, ιδίωμα Σερρών, ιδίωμα Βισαλτίας, γλωσσικές στάσεις.

The linguistic varieties of Visaltia (Serres): Speaker's attitudes towards their variety

Aikaterini Vlachou

Abstract

This thesis studies the linguistic variety of Visaltia (Serres, Northern part of Greece), as well as the linguistic attitudes of its speakers towards it. In its theoretical part, we discuss the language variation, the dialects and idioms of the Greek language are discussed, a historical review of the language of Serres is made and detailed information is given about the variety of Visaltia and its main characteristics. A sociolinguistic analysis of the dialects in Greece is also attempted with a description of the speakers' attitudes towards the dialects in general, the reasons why the idioms are in a state of decline, and we present the results of previous sociolinguistic research on language attitudes towards the dialectal varieties. In the research part, the attitudes of speakers towards the local variety of Visaltia are investigated. The research involved 53 local dialect speakers of various ages. The data was collected using a questionnaire, followed by the quantitative analysis of the data with the help of graphs. The results of the research show a positive attitude of the speakers towards the local variety, freedom from stereotypical language perceptions and stigmatization of dialect speakers, with the use of the local variety in informal situations mainly but also a reticence regarding the future survival of the local variety.

Keywords

Linguistic variety, dialect, northern dialects, linguistic variety of Serres, linguistic variety of Visaltia, attitudes of the speakers

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	iv
Περίληψη.....	v
Abstract.....	vi
1. Εισαγωγή.....	1
2. Γλωσσική ποικιλότητα.....	3
2.1 Διάλεκτοι και ιδιώματα.....	4
2.2 Βόρεια Ιδιώματα.....	8
2.3 Ιδίωμα Σερρών: Ιστορική αναδρομή και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.....	11
2.4 Ιδίωμα Βισαλτίας.....	13
2.4.1 Το γλωσσικό ιδίωμα της Νιγρίτας και της Τερπνής Σερρών.....	14
2.4.2 Το γλωσσικό ιδίωμα του Δημητρίσιου Σερρών.....	15
2.4.3 Το γλωσσικό ιδίωμα της Βέργης Σερρών.....	16
3. Κοινωνιογλωσσολογική κατάσταση ιδιωμάτων.....	18
3.1 Στάσεις απέναντι στη γλώσσα.....	18
3.2 Διαλεκτική υποχώρηση.....	19
3.3 Στάσεις ομιλητών απέναντι στις διαλέκτους.....	21
4. Ανάλυση αποτελεσμάτων έρευνας.....	26
4.1. Σκοπός της έρευνας.....	26
4.2. Μεθοδολογία.....	26
4.2.1. Δειγματοληψία.....	27
4.2.2. Εργαλείο συλλογής δεδομένων.....	27
4.2.4. Διεξαγωγή της έρευνας.....	30
4.2.5. Περιορισμοί της έρευνας.....	30
4.3. Αποτελέσματα έρευνας.....	31
4.3.1. Δημογραφικά στοιχεία.....	31
4.3.2 Στάσεις ομιλητών.....	34
4.3.3. Χρήση και χρήστες του ιδιώματος.....	40
4.4. Συζήτηση των αποτελεσμάτων.....	42
5. Συμπεράσματα.....	48
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	50
Παράρτημα Α: «Ερωτηματολόγιο έρευνας».....	53

1. Εισαγωγή

Εξαιρετικά διαδεδομένη είναι η εντύπωση ότι κάθε γλωσσική κοινότητα χρησιμοποιεί μια κοινή ομοιογενή γλώσσα. Κάθε ομιλητής όμως χρησιμοποιεί ποικίλα στοιχεία της γλώσσας, ενώ υπάρχουν κι ομάδες ομιλητών που χρησιμοποιούν τις δικές τους γλωσσικές ποικιλίες, με αποτέλεσμα να ζούμε σε μια πραγματικότητα που χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη γλωσσική ανομοιογένεια και διαφοροποίηση (Κακριδή, Κατή & Νικηφορίδου, 1999). Η διαφοροποίηση αυτή δημιουργεί ποικιλίες με κριτήρια γεωγραφικά, κοινωνικά, ή ανάλογα με το επίπεδο ύφους (Δελβερούδη, 2001β: 56). Ωστόσο η επικράτηση της πρότυπης ποικιλίας, έναντι των γεωγραφικών κυρίως ποικιλιών, έχει ως αποτέλεσμα την σταδιακή υποχώρησή τους (Παπαναστασίου, 2015), και την ανάπτυξη προκαταλήψεων και στερεοτυπικών αντιλήψεων απέναντι στους ομιλητές τους (Παπαζαχαρίου, Φτερνιάτη, Αρχάκης & Τσάμη, 2016: 332). Οι αντιλήψεις αυτές διαμορφώνουν τις γλωσσικές στάσεις, όπως είναι γνωστές, τις απόψεις δηλαδή των ατόμων απέναντι στην γλώσσα αλλά και απέναντι στους ομιλητές της. Η μελέτη τους αποτελεί ένα αναπτυσσόμενο αντικείμενο έρευνας της κοινωνιογλωσσολογίας και αποτέλεσαν αφορμή για την παρούσα διπλωματική εργασία.

Το θέμα που πραγματεύεται η εργασία είναι η μελέτη της γλωσσικής ποικιλίας της Βισαλτίας, μιας περιοχής στα νότια του νομού Σερρών, που εντάσσεται γενικότερα στα βόρεια ιδιώματα αλλά και οι στάσεις των ομιλητών της απέναντι σε αυτή. Αναλυτικότερα, το 2ο κεφάλαιο, αποτελεί μια βιβλιογραφική επισκόπηση, όπου παρουσιάζεται η έννοια της γλωσσικής ποικιλότητας, γίνεται μια εκτενής αναφορά στις γεωγραφικές ποικιλίες, στις διαλέκτους και τα ιδιώματα και στο πώς ταξινομούνται. Έπειτα εστιάζει στα βόρεια ιδιώματα και τα βασικότερα χαρακτηριστικά τους και προχωρά σε αναλυτική περιγραφή του ιδιώματος των Σερρών. Το κεφάλαιο κλείνει με την εκτενή περιγραφή του τοπικού ιδιώματος της Βισαλτίας και των επιμέρους χωριών της. Στο 3ο κεφάλαιο αναλύεται η κοινωνιογλωσσολογική κατάσταση των ιδιωμάτων. Περιγράφονται οι στάσεις των ομιλητών γενικά απέναντι στην γλώσσα, γίνεται αναφορά στην διαλεκτική υποχώρηση που παρατηρείται και τέλος μελετώνται οι στάσεις των ομιλητών ειδικά απέναντι στις διαλεκτικές ποικιλίες.

Το 4ο κεφάλαιο περιλαμβάνει το ερευνητικό κομμάτι της εργασίας που διερευνά τις στάσεις των ομιλητών απέναντι στο τοπικό ιδίωμα της Βισαλτίας. Μετά την περιγραφή του

σκοπού της έρευνας, ακολουθεί η διατύπωση των συγκεκριμένων ερευνητικών ερωτημάτων. Στην συνέχεια, περιγράφεται διεξοδικά η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε. Πιο συγκεκριμένα, προσδιορίζεται το δείγμα του πληθυσμού που συμμετείχε στην έρευνα, παρουσιάζεται το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε, το ερωτηματολόγιο, και στην πιλοτική μορφή του και στην τελική, και ακολουθεί μια συνοπτική παρουσίαση του τρόπου διεξαγωγής της έρευνας και των περιορισμών της. Ακολουθώς, παρουσιάζονται και αναλύονται λεπτομερώς τα αποτελέσματα της έρευνας και το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με μια προσπάθεια αποτίμησης των αποτελεσμάτων σχετικά με την στάση των ομιλητών για τη γλωσσική ποικιλία της περιοχής της Βισαλτίας. Στο 5ο κεφάλαιο συνοψίζονται τα βασικότερα συμπεράσματα που εξάγονται από την μελέτη των βιβλιογραφικών πηγών που αξιοποιήθηκαν και την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας που διεξήχθη, ενώ γίνονται και κάποιες ενδεικτικές προτάσεις για τη συνέχιση της έρευνας. Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση του παραρτήματος στο οποίο παρουσιάζεται το ερευνητικό ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε.

2. Γλωσσική ποικιλότητα

Προκειμένου να επικοινωνήσουν τα μέλη μιας κοινότητας χρησιμοποιούν έναν κώδικα που κατέχουν από κοινού και ονομάζεται γλώσσα. Δεν χρησιμοποιούν όμως όλοι οι ομιλητές τη γλώσσα με τον ίδιο τρόπο. Υπάρχουν στοιχεία που διαφέρουν από ομιλητή σε ομιλητή σε όλα τα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης – φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο. Τα στοιχεία αυτά, μαζί με όσα είναι κοινά σε όλους τους ομιλητές αποτελούν την ιδιόλεκτο του κάθε ομιλητή (Δελβερούδη, 2001β: 54). Εντοπίζονται όμως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σε μια ιδιόλεκτο που είναι κοινά και σε άλλους ομιλητές και είναι δυνατό να ταξινομηθούν σε γλωσσικές ποικιλίες. Η κατηγοριοποίηση αυτή μπορεί να γίνει με κριτήρια γεωγραφικά/τοπικά, κοινωνικά αλλά και ανάλογα με τις περιστάσεις επικοινωνίας. Έτσι μιλάμε για (α) γεωγραφικές ποικιλίες (οριζόντια διαφοροποίηση), (β) κοινωνικές ποικιλίες (κάθετη διαφοροποίηση) και (γ) λειτουργικές ποικιλίες (Κακριδή – Φερράρι, 2007α).

Η κοινωνική διαφοροποίηση διαμορφώνει τις κοινωνικές διαλέκτους ή κοινωνιολέκτους. Σύμφωνα με τη Δελβερούδη (2001β: 55), «η ταξινόμηση και η αναγνώριση των κοινωνικών ποικιλιών ή κοινωνιολέκτων εξαρτάται από το τί ορίζεται εκάστοτε ως κοινωνική ομάδα». Ο ισχυρότερος παράγοντας προκειμένου να ενταχθεί ένα άτομο σε μια κοινωνική ομάδα είναι η κοινωνική θέση. Άλλοι παράγοντες θεωρούνται η ηλικιακή ομάδα, το φύλο, το επάγγελμα, το επίπεδο μόρφωσης κ.ά. (Ξυδόπουλος, 2008: 233).

Τα μέλη της ομάδας αυτοπροσδιορίζονται ως μέλη της χρησιμοποιώντας την κοινωνιολέκτο της. Οι κοινωνικές ποικιλίες διαφέρουν από την πρότυπη ποικιλία κυρίως στο επίπεδο του λεξιλογίου. Έτσι διαμορφώνεται το ειδικό λεξιλόγιο της επαγγελματικής ομάδας, για παράδειγμα, των γιατρών ή των δημοσιογράφων, που αποτελείται από λέξεις υψηλής τυπικότητας, όπως είναι οι επιστημονικοί όροι ή λόγιας προέλευσης λέξεις, και από την άλλη το λεξιλόγιο των νέων ή των ομοφυλόφιλων (καλλιαρντά) που αποτελείται από λέξεις χαμηλής τυπικότητας, όπως είναι λέξεις οικειότητας ή λαϊκής προέλευσης (Ξυδόπουλος, 2008: 233).

Οι γεωγραφικές ποικιλίες που θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο (2.1) και οι κοινωνικές ποικιλίες ή κοινωνιολέκτοι θεωρούνται ποικιλίες με βάση το χρήστη, καθώς αποκαλύπτουν στοιχεία της ταυτότητας του ομιλητή όπως είναι π.χ. η γεωγραφική προέλευση, η κοινωνική καταγωγή, η ηλικία, το επάγγελμα (Holmes, 2016). Υπάρχουν

όμως και ποικιλίες με βάση τη χρήση, οι λειτουργικές ποικιλίες, που ονομάζονται και επίπεδα ύφους και εξαρτώνται από τις επικοινωνιακές περιστάσεις. Οι Fromkin *et al.* (2008: 612) τις ονομάζουν και διαλέκτους περιστάσεων. Ουσιαστικά μέσω της ομιλίας αντανακλάται το συμφραστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματώνεται η γλώσσα και περιλαμβάνονται διαφορετικοί βαθμοί επισημότητας ή οικειότητας ανάμεσα στους συνομιλητές. Οι γλωσσικές παραγωγές επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες, όπως είναι το πλαίσιο συζήτησης, η ταυτότητα του συνομιλητή, το κανάλι ή η αιτία της επικοινωνίας, με το ύφος να ποικίλλει ανάμεσα σε λόγιο, λαϊκό, επίσημο, ανεπίσημο, οικείο, φιλικό κτλ. (Δελβερούδη, 2001β: 56).

2.1 Διάλεκτοι και ιδιώματα

Η έννοια «διάλεκτος» ορίζεται συνήθως σε σχέση με την έννοια «γλώσσα» (Δελβερούδη, 2001α: 50). Η σχέση γλώσσας - διαλέκτου θα ερμηνευθεί μέσα από δύο πτυχές. Η πρώτη πτυχή αφορά στις διαφορετικές λειτουργίες που αυτές επιτελούν. Ως γλώσσα ορίζεται η πρότυπη ποικιλία. Πρότυπη ή νόρμα ή κοινή είναι η ποικιλία που έχει γραπτή μορφή και έχει κωδικοποιηθεί με γραμματική και λεξικό (Holmes, 2016: 109). Συνήθως θεωρείται η επίσημη γλώσσα ενός κράτους και αποδίδει γόητρο και κύρος στους ομιλητές της, ενώ είναι συνδεδεμένη με όλες τις υψηλές λειτουργίες, τους κρατικούς θεσμούς, τη διοίκηση, τα ΜΜΕ και κυρίως είναι αυτή που διδάσκεται στην εκπαίδευση (Holmes, 2016: 109). Η ιδιαίτερη θέση της δεν οφείλεται στην ξεχωριστή γλωσσική της αξία, είναι απλώς η ποικιλία αυτών που κατέχουν πολιτική δύναμη και κοινωνικό γόητρο (Holmes, 2016: 111). Από την άλλη, η διάλεκτος δεν έχει γραπτή μορφή, δεν έχει κωδικοποιηθεί και η χρήση της περιορίζεται στις καθημερινές συναναστροφές μιας ομάδας ατόμων με χαμηλή συνήθως μόρφωση (Δελβερούδη, 2001α: 50).

Η δεύτερη πτυχή έχει να κάνει με τη μορφή των γλωσσικών ποικιλιών. Γλωσσικές ποικιλίες που έχουν διαφορετική μορφή θεωρείται ότι ανήκουν σε διαφορετικές γλώσσες, ενώ ποικιλίες που έχουν ομοιότητες θεωρούνται διάλεκτοι, δηλαδή υποδιαίρεσεις μιας υπερκείμενης έννοιας, της γλώσσας (Δελβερούδη, 2001α: 50). Σύμφωνα με τον Μπασλή (2013: 21) στη συνείδηση του κάθε Έλληνα, διάλεκτος είναι ένα ιδίωμα που μιλιέται από Έλληνες σε ορισμένη γεωγραφική περιοχή π.χ. στην Κρήτη, στη Θεσσαλία κτλ. Οι διάλεκτοι είναι αμοιβαία κατανοητοί τύποι μιας γλώσσας και δηλώνουν τη γεωγραφική ποικιλία. Όταν οι διαφορές στη γλώσσα είναι μεγάλες ώστε ένας ομόγλωσσος που δεν είναι

ντόπιος δυσκολεύεται να κατανοήσει το λόγο, μιλάμε για διάλεκτο. Όταν οι διαφορές είναι αισθητές αλλά δεν δυσκολεύουν την αμοιβαία κατανόηση των συνομιλητών, τότε μιλάμε για ιδίωμα (Κοντοσόπουλος, 2001: 1). Η νέα ελληνική μάλιστα αποτελεί τη μοναδική γλώσσα που διαφοροποιεί τη διάλεκτο από το ιδίωμα. Στη διεθνή βιβλιογραφία χρησιμοποιείται ο όρος *dialect*. Σύμφωνα με την κατάταξη της Ακαδημίας Αθηνών (χ.χ)¹ αλλά και τον Κοντοσόπουλο (2001: 2-3) οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα ταξινομούνται όπως παρουσιάζεται στον παρακάτω Πίνακα (1).

ΔΙΑΛΕΚΤΟΙ	ΙΔΙΩΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> • Ποντιακή • Καππαδοκική • Κατωιταλική • Τσακωνική • Κυπριακή • Κρητική 	<ul style="list-style-type: none"> • Βόρεια • Ημιβόρεια • Δωδεκανησιακά • Κυκλαδικά • Επτανησιακά • Μικρασιατικά • Μάνης, Κύμης και Παλαιάς Αθήνας

Πίνακας 1: Κατάταξη διαλέκτων και ιδιωμάτων της Νέας Ελληνικής²

Ο Κοντοσόπουλος (2001: 2-3) αναφέρει ότι η Τσακωνική θα μπορούσε να θεωρηθεί διάλεκτος με την αυστηρή έννοια του όρου, όπως επίσης και η Ποντιακή, η Καππαδοκική και η Κατωιταλιώτικη. Καταχρηστικά χαρακτηρίζει διαλέκτους της νεοελληνικής και την Κυπριακή και την Κρητική. Όλες τις υπόλοιπες ποικιλίες τις ονομάζει ιδιώματα: βόρεια, ημιβόρεια, δωδεκανησιακά, κυκλαδικά, επτανησιακά, μικρασιάτικα, και τα ιδιώματα Μάνης, Κύμης και Παλαιάς Αθήνας.

¹ Πηγή: <http://www.academyofathens.gr/el/research/centers/greekdialects/neohellenic/dialects>

² Ο πίνακας αντλήθηκε από:
<http://www.academyofathens.gr/el/research/centers/greekdialects/neohellenic/dialects>

Παρόλο που δεν υπάρχει ομοφωνία μεταξύ των ερευνητών σύμφωνα με ποια κριτήρια κατατάσσονται και διαφοροποιούνται οι νεοελληνικές διάλεκτοι και ιδιώματα, η Ακαδημία Αθηνών³ προτείνει τα εξής:

(α) Ως προς τη φωνολογία - φωνητική:

- η κλειστότερη προφορά των ατόνων [e] και [o] ως [i] και [u] αντιστοίχως («κώφωση»), και αποβολή/σίγηση των άτονων [i] και [u], π.χ. *παιδί* > *πιδί*, *κουλούρι* > *κ'λούρ'*. Το χαρακτηριστικό αυτό επιχωριάζει κυρίως στη Βόρεια Ελλάδα.
- ο τσιτακισμός, δηλαδή προφορά του [k] ως [ts], π.χ. *Κυριακή* > *Τσυριατσή*. Το χαρακτηριστικό αυτό επιχωριάζει στα νησιά του Αιγαίου, τη Μάνη, την Κρήτη, κ.ά.
- η προφορά των διπλών συμφώνων, π.χ. *θάλασ-σα*. Το χαρακτηριστικό αυτό επιχωριάζει κυρίως στα Δωδεκάνησα, την Κύπρο και την Κάτω Ιταλία.
- η απουσία συνίζησης, π.χ. *τα παιδιά*, *η μηλέα*. Το χαρακτηριστικό αυτό επιχωριάζει κυρίως στον Πόντο, στην Κάτω Ιταλία, στα Επτάνησα και τη Μάνη.

(β) Ως προς τη μορφολογία

- η διατήρηση του τελικού -ν, π.χ. *το παιδίν*. Το χαρακτηριστικό αυτό επιχωριάζει κυρίως στα Δωδεκάνησα και την Κύπρο.
- η κατάληξη γ' πληθυντικού ενεργητικού Ενεστώτα σε -ουσι αντί -ουν, π.χ. *έχουσι* αντί *έχουν*. Το χαρακτηριστικό αυτό επιχωριάζει κυρίως στα Δωδεκάνησα και την Κύπρο.
- αρσενικό άρθρο [i] αντί /o/, π.χ. *ι Νίκους*. Το χαρακτηριστικό αυτό επιχωριάζει κυρίως στη Β. Ελλάδα.
- αύξηση η- αντί ε- στους παρελθοντικούς χρόνους, π.χ. *ήλεγα*, *ηφέρνανε*. Το φαινόμενο αυτό επιχωριάζει στα Δωδεκάνησα, την Κρήτη και την Κύπρο.
- χρήση της ερωτηματικής αντωνυμίας *είντα* αντί *τι*, π.χ. *είντα θες*; Το φαινόμενο αυτό επιχωριάζει κυρίως στα νησιά του Αιγαίου.

(γ) Ως προς τη σύνταξη

- η εκφορά του έμμεσου αντικειμένου με αιτιατική αντί με γενική, π.χ., *θα σε δώσω αντί θα σου δώσω*. Το φαινόμενο αυτό επιχωριάζει στη Β. Ελλάδα, τον Πόντο και τη Μικρασία.
- η επίταξη των προσωπικών αντωνυμιών, π.χ. *έδωσά σου αντί σου έδωσα*. Το φαινόμενο αυτό επιχωριάζει κυρίως στα νησιά του Αιγαίου και τη Μικρασία.

³ Πηγή: <http://www.academyofathens.gr/el/research/centers/greekdialects/neohellenic/classification>

Από την άλλη ο Παπαναστασίου (2015) προτείνει μια διαφορετική κατάταξη των διαλέκτων και ιδιωμάτων, με βάση τις παρακάτω τέσσερις παραμέτρους:

- (α) αν μιλιούνται εντός ή εκτός Ελλάδας, σε συνδυασμό με το αν είναι εγχώριες ή όχι.
- (β) το πότε έγινε η ενσωμάτωση της διαλεκτικής περιοχής ή/και των κατοίκων της στο ελληνικό κράτος.
- (γ) το μέγεθος του διαλεκτόφωνου πληθυσμού, και
- (δ) η απόκλιση της διαλέκτου από την κοινή νεοελληνική.

Έτσι λοιπόν τις κατατάσσει σύμφωνα με τον Πίνακα 2.

Διάλεκτος/ιδιώματα	Εντός/εκτός Ελλάδας	Περίοδος ενσωμάτωσης	Μέγεθος Πληθυσμού	Απόκλιση από την κοινή
Κριμαιοαζοφική	Εκτός (και λίγοι μεταφερμένοι)	4	Μεγάλος	Μεγάλη
Ποντιακή	Μεταφερμένοι (και λίγοι εκτός)	3, 4	Μεγάλος	Μεγάλη
Φαράσων	Μεταφερμένοι	3	Μικρός	Μεγάλη
Καπαδοκική	Μεταφερμένοι	3	Μεγάλος	Μεγάλη
Σίλλης	Μεταφερμένοι	3	Μικρός	Μεγάλη
Λιβισιού	Μεταφερμένοι	3	Μικρός	Μέτρια
Κυπριακή	Κύπρος	-	Μεγάλος	Μέτρια
Δωδεκανησιακά	Εντός	4	Μεγάλος	Μέτρια
Χιώτικα και Ικαρίας	Εντός	2	Μικρός	Μέτρια
περιοχής Σμύρνης	Μεταφερμένοι	3	Μεγάλος	Μικρή
Κυκλαδικά	Εντός	1	Μεγάλος	Μέτρια
Κρητική	Εντός (και λίγοι εκτός)	2	Μεγάλος	Μέτρια
Μανιάτικα	Εντός	1	Μικρός	Μέτρια
Μεγαροκουμιάτικα	Εντός	1	Μικρός	Μέτρια
Πελοποννησιακά	Εντός	1	Μεγάλος	Μικρή
Επτανησιακά	Εντός	2	Μεγάλος	Μικρή
Κατωιταλική	Εκτός	-	Μικρός	Μεγάλη
Βόρεια ιδιώματα	Εντός (ιδιώματα του “βόρειου χώρου” εκτός)	1, 2, 3	Μεγάλος	Μέτρια
Θρακοβιθυνιακά	Μεταφερμένοι (και λίγοι εκτός)	3, 4	Μεγάλος	Μέτρια, Μικρή
Τσακωνική	Εντός (και λίγοι μεταφερμένοι)	1 (3)	Μικρός	Μεγάλη

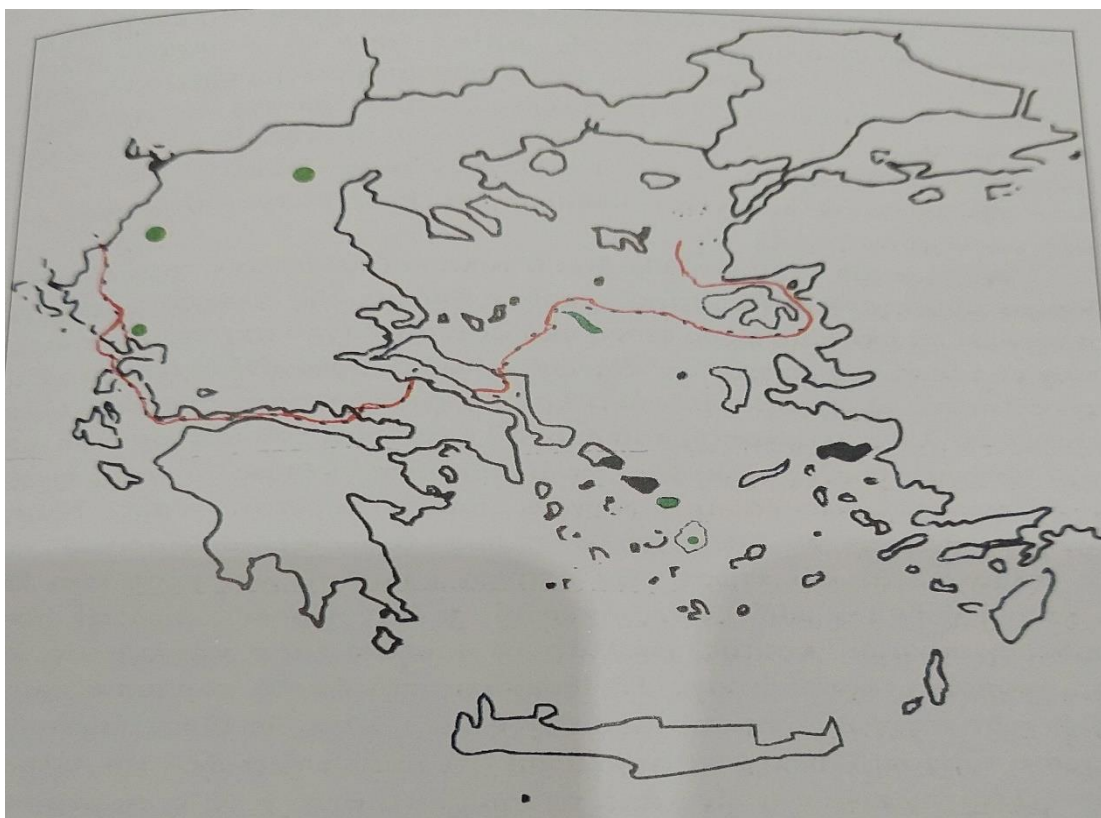
Πίνακας 2: Κατάταξη νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων σύμφωνα με τον Παπαναστασίου (2015)⁴

⁴ Οι αριθμοί 1,2,3,4 αναφέρονται στα εξής:

2.2 Βόρεια Ιδιώματα

Τα βορειοελλαδικά ιδιώματα, ή πιο απλά βόρεια ιδιώματα, είναι αυτά που μιλιούνται στο βόρειο μισό της ηπειρωτικής Ελλάδας, και πιο συγκεκριμένα στην περιοχή από τη βόρεια ακτή του Κορινθιακού κόλπου μέχρι τα βόρεια σύνορα της χώρας (με εξαίρεση το νομό Θεσπρωτίας και μερικές μακεδονικές περιοχές), στο βόρειο μισό της Εύβοιας, στα νησιά Λέσβο, Ίμβρο, Βόρειες Σποράδες, Θάσο, Λήμνο, Σαμοθράκη, Σάμο και σε ένα τμήμα της Άνδρου και της Τήνου (Κοντοσόπουλος, 2001: 92). Ως όριο ανάμεσα στα βόρεια και νότια ιδιώματα θεωρείται ο 38^{ος} παράλληλος βόρειου γεωγραφικού πλάτους (Κοντοσόπουλος, 2001: 94). [Βλ. Χάρτη 1] Πρόκειται για την πολυπληθέστερη ομάδα ιδιωμάτων της ελληνικής γλώσσας καθώς μιλιούνται σε πολύ μεγάλη γεωγραφική έκταση, το 60% περίπου της ελληνικής επικράτειας, η οποία εντάχθηκε σταδιακά στο ελληνικό κράτος, από το 1830 μέχρι το 1913 και χαρακτηρίζονται από έντονη ενδοδιαλεκτική διαφοροποίηση (Παπαναστασίου, 2015).

-
1. Βρέθηκαν στα όρια του ελληνικού κράτους με την ίδρυσή του, το 1830.
 2. Ενσωματώθηκαν σταδιακά, μέχρι και το τέλος του Α΄ Παγκ. Πολέμου, το 1919.
 3. Ενσωματώθηκαν από τη Μικρασιατική Καταστροφή ως τον Β΄ Παγκ. Πόλεμο.
 4. Ενσωματώθηκαν από τον Β΄ Παγκ. Πόλεμο και μετά.

Χάρτης 1: Όρια των βορειοελλαδικών ιδιωμάτων (Κοντοσόπουλος, 2001: 93) Τα βορειοελλαδικά ιδιώματα μιλιούνται στο χώρο που ορίζεται από την κόκκινη γραμμή και στα νησιά με μαύρο χρώμα. Στα νησιά και στις περιοχές με το πράσινο χρώμα μιλιέται το ημιβόρειο ιδίωμα.

Στη συνέχεια θα δούμε τα βασικότερα γλωσσικά χαρακτηριστικά των βόρειων ιδιωμάτων (από Κοντοσόπουλος, 2001: 95-97).

(α) Φωνητική - Φωνολογία

Ο βόρειος φωνηεντισμός:

- η σύγηση/αποβολή του άτονου [i] και [u] στο τέλος και μέσα στη λέξη: π.χ. *χερ'* (χέρι), *πηγάδ'* (πηγάδι), *κ'δούν'* (κουδούνι), *γ'ρούν'* (γουρούνι) κτλ.
- η στένωση (ή κώφωση) των άτονων [e] (ε και αι) και [o] (ο και ω) σε [i] και [u] αντίστοιχα: π.χ. *φιγγάρ'* (φεγγάρι), *χουράφ'* (χωράφι), *πιδί* (παιδί).

Τα ιδιώματα που παρουσιάζουν την πτώση των άτονων [i] και [u] μέσα στη λέξη λέμε ότι είναι «αυστηρού βόρειου τύπου» (Κοντοσόπουλος, 2001: 94). Αντιθέτως στα ημιβόρεια ιδιώματα, εμφανίζεται η πτώση του τελικού [i] και συχνά και η σύγηση των [i] και [u] μέσα

στη λέξη, αλλά όχι η στένωση των άτονων [e] και [o] σε [i] και [u] αντίστοιχα. Έτσι λέμε π.χ. *παιδί* και όχι *πιδί*, αλλά λέμε *χέρ'*, *χωράφ'* κτλ. (Κοντοσόπουλος, 2001: 111).

Επίσης σε περιοχές του γεωγραφικού χώρου των βόρειων ιδιωμάτων παρατηρούνται επιμέρους διαφορές, όπως είναι:

- Τα σ και ζ προφέρονται παχιά όπως τα γαλλικά ch και j. Π.χ. *ισ'ύ* (εσύ), *σ'πίτ'* (σπίτι), *τραπέζ'α* (τραπέζια).
- Στη θέση του άτονου, αλλά όχι του τελικού, [i] που εξέπεσε, αναπτύσσεται ένα τ π.χ. *μέλτσα* (μέλισσα), *θέλτς* (θέλεις).
- Σε ένα μεγάλο μέρος της βόρειας Ελλάδας το λ γίνεται λι και το ν γίνεται νι μπροστά από το φωνήεν [e], π.χ. *αλιεύρ'* (αλεύρι), *ναι* (ναι).
- Στη Μακεδονία αναπτύσσεται ένα ν σε τύπους αντωνυμιών π.χ. *άλλνους*, *όλνοι*, *όσνοι*, *πουλλνοί*.

(β) Μορφολογία

- Το βασικότερο χαρακτηριστικό είναι το αρσενικό άρθρο που σε κάποια ιδιώματα γίνεται ου [u] και σε άλλα γίνεται η [i]. Έτσι στην Ήπειρο, στη Στερεά Ελλάδα, στη βόρεια Εύβοια, στη δυτική και κεντρική Μακεδονία επικρατεί το ου [u], π.χ. *ου ουρανός* (ο ουρανός), *ου κήπος* (ο κήπος). Στην κεντρική Μακεδονία, στη Θράκη, στη Λέσβο και στη Θεσσαλία το αρσενικό άρθρο μετατρέπεται σε η [i], π.χ. *η Νίκους* (ο Νίκος), *η Τάσους* (ο Τάσος).
- Η κατάληξη -ουδ' στα ουδέτερα και -ούδα στα θηλυκά για να δηλωθεί το υποκοριστικό. Π.χ. *πιδούδ'*, *κουρτσούδ'*, *Μαρ'γούδα* (παιδάκι, κοριτσάκι, Μαριγούλα).
- Τα παλιά περισπώμενα ρήματα εμφανίζονται ως τονιζόμενα στη λήγουσα, π.χ. *γυρνώ*, *κινώ*, *προχωρώ* (γυρνάω, κινάω, προχωράω).
- Ο αόριστος λήγει σε -κα αντί -σα, π.χ. *έπιακα*, *εχτύπηκα* (έπιασα, echτύπησα).
- Η προστακτική του β' ενικού λήγει σε -ούσ' και -ισ', π.χ. *πλυθούσ'*, *κοιμ'θούσ'* (πλύσου, κοιμήσου) (Κοντοσόπουλος, 2001: 95-100).

(γ) Σύνταξη

Ένα βασικό χαρακτηριστικό στη σύνταξη των βόρειων ιδιωμάτων είναι η σύνταξη με αιτιατική των ρημάτων που στην κοινή νέα ελληνική συντάσσονται με γενική: π.χ. *σι λέου*, *θα με πει* κτλ.. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που διατηρείται σε μεγάλο βαθμό και επηρεάζει τις στάσεις απέναντι στους ομιλητές (Κατσώχης, 2010).

(δ) Λεξιλόγιο

Με τις φωνολογικές και μορφολογικές αλλαγές που υφίστανται οι λέξεις, άλλοτε αναγνωρίζονται εύκολα ως λέξεις της κοινής ελληνικής, άλλοτε αλλοιώνονται τόσο που δεν γίνεται εύκολα αντιληπτή η ετυμολογία τους, π.χ. *πούλτσ' του (πούλτσέ το)* (Θαβώρης, 1998: 36). Σημαντικό ρόλο στην μεταβολή των λέξεων παίζει και ο γρήγορος και βιαστικός προφορικός λόγος. Τα βόρεια ιδιώματα, βέβαια, όπως και όλα τα ιδιώματα, δεν χρησιμοποιούν μόνο το λεξιλόγιο της κοινής νεοελληνικής, που θεωρητικά το γνωρίζουν όλοι οι ομιλητές, χρησιμοποιούν και άλλες λέξεις που δεν ανήκουν σε αυτή, όπως λέξεις που πλάθονται καθημερινά και έχουν τοπική εμβέλεια ή δάνειες λέξεις, από γειτονικές κυρίως χώρες ή ακόμη λέξεις από την αρχαία ή μεσαιωνική ελληνική, που υπάρχουν πιθανόν μόνο στο ιδίωμα αυτό, και τότε μιλάμε για ιδιοματικούς αρχαϊσμούς (Θαβώρης, 1998: 37).

2.3 Ιδίωμα Σερρών: Ιστορική αναδρομή και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

Το σερραϊκό ιδίωμα, που μιλιέται ακόμη από τους ηλικιωμένους Σερραίους, αποτελεί μια γεωγραφική ποικιλία που δεν έχει μελετηθεί και ερευνηθεί ιδιαίτερα, όπως μας πληροφορεί ο Πέτροβιτς (1961). Μάλιστα αποτελεί επιτακτική ανάγκη η διάσωση και η μελέτη του καθώς με τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας, την εκπαίδευση, την τηλεόραση κ.ά. η επαφή και η επικράτηση της κοινής νεοελληνικής οδηγεί σταδιακά στην εξάλειψη των επαρχιακών ιδιωμάτων. Το ιδίωμα των Σερρών είναι χαρακτηριστικό, με τη χροιά και τον τόνο της ομιλίας των Σερραίων, που όσο και να απομακρυνθούν από την περιοχή, όσο και να προσπαθήσουν, όταν μιλήσουν γίνεται αντιληπτή η καταγωγή τους.

Παρά τους αιώνες της τουρκικής κυριαρχίας, οι Σερραίοι κατάφεραν να διαφυλάξουν την εθνική τους ταυτότητα και τη γλώσσα τους, η οποία επηρεάστηκε από τον τρόπο έκφρασης των κατακτητών και εμπλουτίστηκε από δάνειες λέξεις και εκφράσεις (Τσιτίνης, 1995). Ωστόσο η εκκλησία και η παιδεία ήταν αυτές που κράτησαν ζωντανή την εθνική συνείδηση των κατοίκων. Αργότερα, τη δεκαετία του 1920, παρατηρείται ότι, ενώ οι συνοικίες μιλούσαν «τη γλώσσα τους» με τους ιδιοματισμούς και τις γλωσσικές εκφράσεις της περιοχής, στο «κέντρο» της πόλης προσπαθούσαν να χρησιμοποιήσουν μια βελτιωμένη εκδοχή της γλώσσας.

Χρειάστηκε μια επιπλέον δεκαετία για να διαμορφωθεί το σερραϊκό ιδίωμα, μέσα από αλληλοεπιδράσεις και αλληλοαποδοχή, στη μορφή που γνωρίζουμε σήμερα (ό.π., 1995).

Πιο συγκεκριμένα, με την έλευση των προσφύγων η γλώσσα εμπλουτίστηκε ξανά με τα γλωσσικά ιδιώματα των νεοφερμένων, τα οποία εγκλιματίστηκαν και επηρέασαν την προφορά των ντόπιων. Από την άλλη, σταδιακά απέβαλλαν τα περισσότερα από τα ξένα δάνεια, απαλύνθηκε η προφορά, διατηρήθηκε όμως ο χαρακτηριστικός τόνος και η χροιά της σερραϊκής ομιλίας, όπως μας πληροφορεί ο Τσιτίνης (1995). Όμως δεν κατάφερε να απαλλαγεί εντελώς από τις τουρκικές λέξεις καθώς υπήρχαν σε πληθώρα στα γλωσσικά ιδιώματα των προσφύγων που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή.

Σύμφωνα με τον Τσιτίνη (1995) οι Σερραίοι στις επίσημες περιστάσεις προσπαθούσαν να χρησιμοποιήσουν «σωστά» την ομιλία, χρησιμοποιώντας τα «σερριώτικα» στις καθημερινές επαφές τους με την οικογένεια, τους φίλους, τους συντοπίτες τους. Επιπροσθέτως, αισθητές ήταν οι διαφορές στην ομιλία των καλλιεργημένων από τους μη καλλιεργημένους. Με το πέρασμα των χρόνων και την επίδραση της επαφής με τις μεγάλες πόλεις, της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, η νεότερη γενιά των ομιλητών θεωρεί υποτιμητική τη χρήση της τοπικής διαλέκτου και προσπαθεί όσο γίνεται να χρησιμοποιεί την κοινή νεοελληνική. Δεν έχουν καταφέρει όμως να αποβάλλουν εντελώς τον μουσικό τόνο της σερραϊκής διαλέκτου που είναι περισσότερο εμφανής στις φωνητικές εκδηλώσεις των ερωτήσεων, του θαυμασμού ή της άρνησης (Πέτροβιτς, 1963).

Ένα άλλο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της σερραϊκής διαλέκτου, όπως βλέπουμε στον Τσιτίνη (1995), είναι η χρήση βωμολογιών. Η φτώχεια, οι συνεχείς πόλεμοι και η αγραμματοσύνη, ως φυσικό επακόλουθο αυτών, έκανε τους ανθρώπους να κρατήσουν από την τουρκική γλώσσα ό,τι κατώτερο, και κυρίως τη βωμολοχία. Επίσης και στη χρήση των ονομάτων παρατηρείται σημαντική παραποίηση, π.χ. *Τάκος, Γκόγκος, Τούλα, Λούλα από τα Δημήτρης, Γιώργος, Δήμητρα, Πασχαλία*. Τέλος, σημαντική θέση στο λεξιλόγιο των κατοίκων καταλαμβάνουν τα «παρατσούκλια». Προσωνύμια που δινόταν ανάλογα με κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ατόμου και τον συνόδευε σε όλη του τη ζωή, παραγκωνίζοντας πολλές φορές το αληθινό του όνομα (ό.π., 1995).

Στη συνέχεια θα δούμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του σερραϊκού ιδιώματος, όπως περιγράφονται από τον Πέτροβιτς (1963). Αρχικά διαπιστώνουμε κάποιους αρχαϊσμούς. Επίσης μέσα από τα κείμενα του παλαιού Κώδικα της Μητρόπολης Σερρών και το Χρονικό των Σερρών του Παπασυνοδινού, που χρονολογείται τον 17^ο αι., βρίσκουμε λέξεις (ουσιαστικά, επίθετα φράσεις, ρήματα) και τοπωνύμια που παραμένουν αμετάβλητα στη διάλεκτο του τόπου μέχρι και σήμερα. Ακόμη, διατηρείται ο θαμιστικός παρατατικός σε

πολλά ρήματα συχνής επανάληψης π.χ. *τυχήνεσκε* (τύχαινε), *πεθήνησκε* (πέθαινε), *πηγήνεσκε* (πήγαινε). Σε κάποια ουσιαστικά θηλυκού γένους υπάρχει α αντί η στην κατάληξη, π.χ. *ζέστα*, *ζώνα*, *βρόχα*, *σφύζα* (*ζέστη*, *ζώνη*, *βροχή*, *σφύξη/ανάγκη*). Ακόμη κάποιες λέξεις τονίζονται στην παραλήγουσα αντί στην προπαραλήγουσα, π.χ. *ανθρώπ'*, *αγγέλ'* (*άνθρωποι*, *άγγελοι*).

Η μακροχρόνια διοίκηση της περιοχής από το τουρκικό κράτος δικαιολογεί τη χρήση στο ιδίωμα ενός πλήθους τουρκικών λέξεων που σχετίζονται με τη διοίκηση. Η διείσδυση του λεξιλογίου αυτού δεν είχε τη μορφή πολιτιστικής επιβολής, απλώς εξυπηρετούσε την καθημερινή επικοινωνία με τον κυρίαρχο κατακτητή. Η διατήρηση όμως του λεξιλογίου συνέβη διότι εξέφραζε πιο επιτακτικά την έννοια που περιέγραφε. Από την άλλη, η διαφορετική θρησκεία από αυτή του κατακτητή, έδινε μια ασφάλεια στους κατοίκους ότι δεν θα αφομοιωθούν πολιτιστικά με τη χρήση ενός αρκετά μεγάλου αριθμού τουρκικών λέξεων. Κάτι που δεν συνέβη με τη σλαβική γλώσσα των Βούλγαρων κατακτητών, την οποία απέρριψαν σχεδόν ολοκληρωτικά και δεν κατάφεραν να αποτυπωθούν σλαβικά γλωσσικά ίχνη στη γλώσσα των Σερραίων κατοίκων (Πέτροβιτς, 1963).

Τέλος, μια λεπτομερή περιγραφή του ιδιώματος της περιοχής των Δαρνακοχωρίων, μιας περιοχής του νομού Σερρών, επιχειρείται από την Αποστολοπούλου (2019), στη διδακτορική της διατριβή, που εμπλουτίζει τις γνώσεις μας για τη διαλεκτική ποικιλία της περιοχής.

2.4 Ιδίωμα Βισαλτίας

Η σύγχρονη Βισαλτία, μέρος της αρχαίας Βισαλτίας, βρίσκεται στη νότια πλευρά του νομού Σερρών, στην περιοχή που εκτείνεται πέρα από την παλιά κοίτη του ποταμού Στρυμόνα και από το χωριό Στρυμονικό μέχρι τον Στρυμονικό κόλπο, όπως βλέπουμε στον χάρτη 2 (Πασχαλούδης, 2022). Παλιότερα, οι ελληνόφωνοι ντόπιοι κάτοικοι της σημερινής Βισαλτίας, δηλαδή οι γηγενείς και όσοι εγκαταστάθηκαν σε αυτή ως τους βαλκανικούς πολέμους, διαμόρφωσαν ένα ενιαίο πολιτισμικό περιβάλλον, με το ίδιο σχεδόν γλωσσικό ιδίωμα. Μετά την έλευση των προσφύγων, η ομοιομορφία αυτή εμπλουτίστηκε από τα νέα πολιτισμικά και γλωσσικά στοιχεία που έφεραν και διατήρησαν οι νέοι κάτοικοι της περιοχής (ό.π.: 2022).

Χάρτης 2: Νομός Σερρών⁵

Αν και η βιβλιογραφία υστερεί γενικά για τη γεωγραφική γλωσσική ποικιλίας της περιοχής, όπως είδαμε και στην ενότητα 2.3, για κάποια από τα χωριά της Βισαλτίας υπάρχουν αρκετές πληροφορίες.

2.4.1 Το γλωσσικό ιδίωμα της Νιγρίτας και της Τερπνής Σερρών

Οι κάτοικοι της Τερπνής και της Νιγρίτας, στην συντριπτική πλειοψηφία τους γεωργοί, διατήρησαν από την ελληνική γλώσσα το κομμάτι εκείνο που κάλυπτε τις καθημερινές τους ασχολίες, αφήνοντας απέξω τη γλώσσα της επιστήμης ή των ναυτικών. Δέχτηκαν επίδραση από την τουρκική γλώσσα, μετά από τη μακροχρόνια συμβίωση μαζί τους, ενώ χρησιμοποίησαν και ελάχιστες σλαβικές λέξεις. Τις ξένες λέξεις τις γνώρισαν μέσα από την κοινή νεοελληνική, όπως μας πληροφορεί ο Πασχαλούδης (2013). Όλες τις λέξεις τις αφομοίωσαν και τις προσάρμοσαν στους κανόνες που διαμόρφωσαν οι ίδιοι για τη γλώσσα, δίνοντας ελληνικές καταλήξεις και δημιουργώντας πλήθος παράγωγων λέξεων. Το γλωσσικό ιδίωμα της περιοχής χρησιμοποιεί μεγάλο αριθμό λέξεων που δεν

⁵Αντλήθηκε από: https://dimitritsi.wordpress.com/dimos_visaltias/

χρησιμοποιούνται στην κοινή νεοελληνική, αλλά κυρίως διαφέρει στην προφορά των λέξεων της κοινής. Οι αλλαγές φωνηέντων, οι συγκοπές σε φωνήεντα και συλλαβές, οι αλλαγές σε σύμφωνα και συμπλέγματα, οι αλλαγές στον τονισμό κάνουν το ιδίωμα να ακούγεται διαφορετικό (ό.π. 2013). Έχει πολλές ομοιότητες με τα ηπειρωτικά ιδιώματα, κυρίως των Ιωαννίνων, μιας και πολλοί ηπειρώτες τον καιρό της τουρκοκρατίας έβρισκαν καταφύγιο στην περιοχή, αλλά και αργότερα, μέχρι τη δεκαετία του 1960 πολλοί ηπειρώτες μάστορες δούλευαν στην περιοχή, σύμφωνα με τον Πασχαλούδη (2013). Ενδεικτικά θα αναφερθούν κάποια από τα χαρακτηριστικά του ιδιώματος (Πασχαλούδης, 2013):

- Τα άτονα *ο* και *ω* μετατρέπονται σε *ου*, ενώ τα τονιζόμενα διατηρούνται, π.χ. *πόνους*, *σοφός*, *χώνου* (*πόνος*, *σοφός*, *χώνω*).
- Τα άτονα *ε* μετατρέπονται σε *ι*, ενώ τα τονιζόμενα διατηρούνται, π.χ. *πιδί*, *πιθαίνου* (*παιδί*, *πεθαίνω*).
- Το τελικό άτονο *ι* στα ουδέτερα ουσιαστικά αλλά και σε κάποια επιρρήματα και αντωνυμίες, έχει ιδιαίτερη προφορά. Ούτε χάνεται, ούτε διατηρείται σε ξεχωριστή συλλαβή, αλλά συγχωνεύεται με το τελευταίο σύμφωνο, δίνοντας του μια διαφορετική προφορά. Για παράδειγμα η λέξη *λεμόνι*, θα προφέρεται ως *δισύλλαβη*, το *ι* θα συγχωνευτεί με το *ν* αλλά δεν θα ακούγεται ούτε *νι* ούτε καθαρό *ν*. Θα προφέρεται κάτι ανάμεσα σε *ν* και *νι* και έτσι ο Πασχαλούδης (2013) προτείνει για την απόδοση του ήχου τον συμβολισμό *λιμόν(ι)*. Ανάλογα προφέρονται και τα τελικά άτονα *η*, *ει*, *οι*, *υ* π.χ. *βρύσ(η)*, *κλείν(ει)* κτλ. Διατηρείται όμως το *η* σε πολλά κύρια ονόματα π.χ. *Γιώργης*.
- Πολλές φορές δεν τηρείται ο κανόνας της τρισυλλαβίας και τονίζεται η συλλαβή πριν την προπαραλήγουσα π.χ. *φαίνουμισι*, *έπιζαμι* (*φαινόμεστε*, *παίζαμε*).
- Από τις συγκοπές και τις αλλαγές φωνηέντων προκύπτουν συμπλέγματα συμφώνων δύσκολα να προφερθούν π.χ. *σκαλτστήρ(ι)*.
- Παρατηρούνται ιδιαίτερες καταλήξεις όπως *-θούς*, *-στούς* (*λυθούς*, *λουστούς*), *-ούδα*, *ούδ(ι)* (*πιδούδ(ι)*) κ.ά.

2.4.2 Το γλωσσικό ιδίωμα του Δημητρίσιου Σερρών

Το ιδίωμα του Δημητρίσιου μοιάζει με αυτό της Νιγρίτας αλλά και των γειτονικών χωριών, μας πληροφορεί ο Κοντοσόπουλος (1979). Έχει αποβάλει σχεδόν ολοκληρωτικά τα παλαιά τοπικά λεξιλόγιο, λόγω της επίδρασης της κοινής νεοελληνικής αλλά και λόγω της αλλαγής στον τρόπο ζωής των κατοίκων. Διατηρείται και εδώ η ιδιωματική προφορά,

χαρακτηριστική για το νομό Σερρών, ενώ έχουν εξαφανιστεί πολλές λέξεις που χαρακτήριζαν τη ζωή παλαιότερων εποχών. Επίσης λόγω της μακροχρόνιας τουρκικής κατοχής, αλλά και λόγω της γειτνίασης με τη Βουλγαρία, στο ιδίωμα περιλαμβάνονται πλήθος τουρκικών και βουλγάρικων λέξεων, ενώ είναι πολλές και οι τοπικές ιδιοματικές λέξεις (ό.π. 1979). Ο Κοντοσόπουλος (1979) μας αναφέρει τα κυριότερα χαρακτηριστικά του ιδιώματος:

- Ο βόρειος φωνηεντισμός, δηλαδή αποβολή του άτονου τελικού *ι*.
- Δάσυνση των συριστικών *σ* και *ζ* που προφέρονται σαν το γαλλικό *ch* και το γαλλικό *j*, π.χ. *δροισά* (*δροσιά*).
- Η ατελής συνίζηση, π.χ. *κουπρ(ι)α*, *στ(ι)αρ'* (*κοπριά*, *σιτάρι*).
- Η αποβολή του *ι* μεταξύ *ρ* ή *σ* και τονιζόμενου *α*, π.χ. *μακρά* (*μακριά*).
- Τα ηχηρά σύμφωνα *μπ*, *ντ*, *γκ* προφέρονται χωρίς προερρίνωση, π.χ. *φιγάρ'*, *κάβους*, *δέδρου*.
- Πτώση των *χ* και *σ* όταν τονίζεται το προηγούμενο φωνήεν και ακολουθεί άτονο *ι*, π.χ. *έεις*, *Θανάης* (*έχεις*, *Θανάσης*).
- Ανάπτυξη ενός *τ* μεταξύ *λ* και *σ* στη θέση ενός αποβληθέντος *ι*, π.χ. *μέλ'τσα* (*μέλισσα*).
- Ανάπτυξη ενός *ν* σε κάποιες αντωνυμίες, π.χ. *τόσνοι*, *πουλνοί* (*τόσοι*, *πολλοί*).
- Το αρσενικό άρθρο είναι *ου* και όχι *η* όπως σε άλλα βόρεια ιδιώματα, π.χ. *ου Νίκους*.
- Τα υποκοριστικά σχηματίζονται με την κατάληξη *-οúd'* και *-οúδα* για το θηλυκό, π.χ. *π'λουδ'*, *πασκαλούδα* (*πουλάκι*, *πασχαλίτσα*).
- Παράλειψη του άρθρου στην ονομαστική πριν από κύρια ονόματα και του τελικού *ς* πριν το *μ*, π.χ. *αδερφό μ'*, *παππού μ'* (*ο αδερφός μου*, *ο παππούς μου*).
- Τροπή του *γ* σε *g*, στην αρχή των λέξεων ή στο μέσον των λέξεων π.χ. *γέφυρα*, *γαβγίζ'* (*γέφυρα*, *γαβγίζει*).
- Προσθήκη ενός *α* σε λέξεις που δεν έχουν και αφαίρεση του αρκτικού *α* από άλλες, π.χ. *αχιλώνα*, *‘στράφτ'* (*χελώνα*, *αστράφτει*).

2.4.3 Το γλωσσικό ιδίωμα της Βέργης Σερρών

Ο τόπος καταγωγής των πρώτων κατοίκων του χωριού Βέργη φανερώνει ότι το ιδίωμα δεν διαφέρει και πολύ από την ομάδα των δυτικών ιδιωμάτων (Αμπατζής, 2009). Ο ερχομός των προσφύγων δεν επηρέασε καθόλου το ιδίωμα των ντόπιων μιας και δεν συσχετίστηκαν

μαζί τους. Μοιάζει πολύ με των υπόλοιπων χωριών της Βισαλτίας. Και εδώ το παλιό λεξιλόγιο έχει αλλάξει, αλλά διατηρείται η ιδιαίτερη προφορά. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του ιδιώματος, που διαφέρουν από το ιδίωμα της Νιγρίτας και των υπόλοιπων χωριών, σύμφωνα με τον Αμπατζή (2009) είναι τα παρακάτω:

- Διατηρείται ο τούρκικος φθόγγος *ι* σε λέξεις που δανείστηκαν από τα Τουρκικά, π.χ. μπακ(ί)ρια.
- Τα *χ* και *σ* χάνονται όταν τονίζεται το προηγούμενο φωνήεν, αλλά το *σ* μεταφέρεται στο τέλος και προφέρεται ως «παχύ σ», π.χ. έυσα, Θανάησς (έχυσα, Θανάσης).
- Μετατροπή του *δ* σε *θ* μετά την πτώση του άτονου *ι*, π.χ. θ'κό μ', μυρουθ'κό (δικό μου, μυρωδικό).
- Ανάπτυξη ενός ημίφωνου *ι* πριν από το αρκτικό τονισμένο *ε*, π.χ. ιέλα, ιένα (έλα, ένα).
- Παράλειψη της συλλαβής *τι* σε κάποιες λέξεις, όταν βρίσκεται στο μέσον λέξεων π.χ. δάχλου, νησκός (δάχτυλο, νηστικός).

3. Κοινωνιογλωσσολογική κατάσταση ιδιωμάτων

3.1 Στάσεις απέναντι στη γλώσσα

Οι στάσεις ατόμων ή ομάδων απέναντι στη γλώσσα τους ή απέναντι στις γλώσσες άλλων κοινοτήτων είναι κεφαλαιώδους σημασίας στην κοινωνιογλωσσολογική μελέτη της γλώσσας γιατί αφορούν στην υποκειμενική διάσταση της γλωσσικής συμπεριφοράς (Τσιτσιπής, 2001: 78). Πρόκειται δηλαδή για τις προσωπικές αντιλήψεις των ατόμων για τη δομή και τη χρήση της γλώσσας, που εκφράζονται με χαρακτηρισμούς όπως «πλούσια» γλώσσα, «όμορφη», «άσχημη» κ.τ.λ. (Αραποπούλου, 2006: 173). Σύμφωνα με τον Τσιτσιπή (2001: 78) όταν μιλάμε για το σύνολο των στάσεων που αναπτύσσει ολόκληρη η κοινότητα για την γλώσσα τότε μιλάμε για τη γλωσσική ιδεολογία.

Η μελέτη των γλωσσικών στάσεων πραγματοποιείται υπό το πρίσμα δυο προσεγγίσεων, σύμφωνα με την Κωστούλα-Μακράκη (2001: 110-111). Η πρώτη είναι η νοησιαρχική και προσεγγίζει τις στάσεις απέναντι στη γλώσσα ως μια εσωτερική πνευματική κατάσταση που δημιουργείται από την αντίδραση σε κάποιο ερέθισμα. Έτσι οι στάσεις καθορίζονται από τις απαντήσεις που μας δίνει το κάθε άτομο ή από τα συμπεράσματα που εξάγονται έμμεσα από τα πρότυπα συμπεριφοράς. Η δεύτερη προσέγγιση είναι η συμπεριφοριστική και αντλεί απαντήσεις από την αντίδραση των ατόμων σε κοινωνικές καταστάσεις.

Οι γλωσσικές στάσεις διαμορφώνονται από τις απόψεις για τη φύση και τα χαρακτηριστικά των διαφόρων γλωσσών, δηλαδή όχι μόνο δεν έχουν επιστημονική βάση, αλλά σχετίζονται με τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που αναπτύσσονται για τη γλώσσα (Κακριδή-Φερράρι, 2007β· Μπασλής, 2017: 133). Πιο συγκεκριμένα, οι στάσεις πηγάζουν από τις γλωσσικές ιδεολογίες ή τα μεταπραγματολογικά στερεότυπα που διαμορφώνονται από τους ομιλητές, όπως μας πληροφορούν οι Silverstein (1993) και Agha (2007), όπ. αναφ. στο Παπαζαχαρίου *et al* (2016: 332), και βάσει αυτών οι ομιλητές εκφράζουν εμμέσως αξιολογικές κρίσεις, συνδέοντας συγκεκριμένα γλωσσικά στοιχεία με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ή/και επικοινωνιακές περιστάσεις (Παπαζαχαρίου *et al.*, 2016: 332).

Στην πραγματικότητα, οι στάσεις των ατόμων απέναντι στη γλώσσα είναι στάσεις απέναντι στους ομιλητές της γλώσσας και αντανακλούν τις απόψεις τους για τα συμφραστικά πλαίσια και τις λειτουργίες με τις οποίες είναι συνδεδεμένες οι γλώσσες αυτές (Holmes, 2016: 488). Οι απόψεις που έχουν για τους ομιλητές επεκτείνονται και στις

γλωσσικές τους παραγωγές και προκαλούν διαφορετική αντιμετώπιση. Έτσι προκύπτουν ιεραρχημένες κατηγοριοποιήσεις κοινωνικών ομάδων που αντικατοπτρίζονται και στη γλώσσα τους. Ενώ λοιπόν οι στάσεις αυτές είναι ένα ξεκάθαρο υποκειμενικό στοιχείο, καταφέρνουν να επηρεάσουν την αντικειμενική πραγματικότητα των γλωσσών αλλά και των ομιλητών τους (Κακριδή-Φερράρι, 2007β).

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Κακριδή-Φερράρι (2007β), οι θετικές ή αρνητικές στάσεις απέναντι στη γλώσσα μπορεί να επηρεάσουν την ενίσχυση, την διατήρηση ή την υποχώρηση ποικιλιών χαμηλού κύρους, όπως συνέβη με τη συρρίκνωση μειονοτικών γλωσσών, διαλέκτων, ιδιωμάτων και κοινωνικών ποικιλιών π.χ. τα αρβανίτικα. Επίσης επιδρούν σημαντικά στην εκμάθηση ξένων γλωσσών π.χ. προτιμάται να μάθει κάποιος αγγλικά παρά ουαλικά, αλλά και στο πόσο εύκολα ή δύσκολα θα μάθουν μια ξένη γλώσσα. Από την άλλη, συγκεκριμένες στάσεις μπορεί να ασκήσουν επίδραση σε αλλαγές στη μορφή της γλώσσας, επισπεύδοντας ή καθυστερώντας υπάρχουσες δυναμικές τάσεις. Τέλος οι διάφορες γλωσσικές στάσεις μπορεί να επιφέρουν επιπτώσεις στην επικοινωνιακή ικανότητα ατόμων και ομάδων αλλά και στην αλληλοκατανόηση μεταξύ τους, θεωρώντας ότι γίνεται πιο κατανοητή μια γλώσσα ή ποικιλία απέναντι στην οποία διάκινεται θετικά.

Οι γλωσσικές στάσεις φαίνεται να διαμορφώνονται σε νεαρή ηλικία, όταν το άτομο κοινωνικοποιείται και αρχίζει να μαθαίνει τις κοινωνικά αποδεκτές απόψεις και συμπεριφορές. Οι παράγοντες που επιδρούν στην διαμόρφωση των στάσεων είναι οι γονείς, οι συνομήλικοι, το σχολείο, τα ΜΜΕ. Συγχρόνως, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που μπορεί να επιδράσουν στο πέρας του χρόνου και αυτοί είναι η ηλικία, το φύλο, η προσωπική ιστορία, το πολιτιστικό υπόβαθρο κ.α. (Κακριδή-Φερράρι, 2007β).

3.2 Διαλεκτική υποχώρηση

Τα ιδιώματα, όπως και οι γλώσσες γενικότερα, όχι μόνο εξελίσσονται, αλλά πολλές φορές συρρικνώνονται, χάνονται, πεθαίνουν. Ο Κοντοσόπουλος (2001: 1-2) μας πληροφορεί ότι οι διάλεκτοι της ελληνικής γλώσσας βρίσκονται σε πορεία υποχώρησης, *«σβήνουν, για να μην πούμε ότι έσβησαν πια»*. Μια γλώσσα ή ένα ιδίωμα πεθαίνει όταν πεθάνουν και οι ομιλητές του (Holmes, 2016: 86). Αυτό βέβαια είναι μια ακραία κατάσταση και δεν αφορά τόσο τις διαλέκτους. Ο πιο κοινός τύπος είναι η σταδιακή συρρίκνωση με βαθμιαία μετακίνηση των ομιλητών προς την κυρίαρχη γλώσσα. Όλο και λιγότεροι νέοι ομιλητές τις

χρησιμοποιούν και μάλιστα σε όλο και λιγότερες περιστάσεις με αποτέλεσμα σε βάθος χρόνου να χάνονται (Μπασλής, 2013: 193).

Οι παράγοντες που οδηγούν μια διάλεκτο σε υποχώρηση είναι ποικίλοι. Ο κυριότερος είναι η επαφή με την επίσημη γλώσσα (Holmes, 2016). Η πρότυπη ποικιλία είναι η γλώσσα της κυρίαρχης κοινωνικά και πολιτικά ομάδας (Μπασλής, 2013: 195) που χρησιμοποιείται στα επίσημα περιβάλλοντα και αποτελεί το συνεκτικό δεσμό ανάμεσα στο έθνος, εγγυάται την ταυτότητα της ομάδας, τη συνοχή της, τη διάρκειά της, την υπεροχή της (Καραντζόλα, 2001: 85). Επίσης το επίσημο κράτος προωθεί τη γλωσσική ομοιογένεια και την περιθωριοποίηση της γλωσσικής ποικιλότητας και σε αυτό έχει αρωγούς συγκεκριμένους θεσμούς εξουσίας όπως είναι τα ΜΜΕ και το εκπαιδευτικό σύστημα (Παπαζαχαρίου *et al.*, 2015: 332-3). Τα μέσα μαζικής κουλτούρας, αν και προβάλλουν τη γλωσσική ποικιλότητα, στην πραγματικότητα αναπαράγουν τη μονογλωσσία και την κυρίαρχη γλωσσική ιδεολογία της πρότυπης ποικιλίας (Στάμου, Αρχάκης, Πολίτης, 2016: 25). Παρουσιάζουν χαρακτήρες χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου ή που ασκούν χειρωνακτικές εργασίες να χρησιμοποιούν τη γεωγραφική ποικιλία, ενώ οι μορφωμένοι και οι πρωταγωνιστές την πρότυπη. Επίσης πολλές φορές στοχοποιούνται χιουμοριστικά (Παπαζαχαρίου *et al.*, 2015: 333). Στο εκπαιδευτικό σύστημα διδάσκεται αποκλειστικά η πρότυπη ποικιλία. Οι εκπαιδευτικοί την χρησιμοποιούν και απαιτούν και από τους μαθητές τη χρήση της. Αξιολογούν τους μαθητές με βάση την εκμάθηση και τη σωστή χρήση της πρότυπης ποικιλίας, ενώ αξιολογούν αρνητικά και διορθώνουν τους διαλεκτικούς τύπους (Μπασλής, 2017: 135-136).

Άλλοι παράγοντες σταδιακής εγκατάλειψης μιας διαλέκτου είναι οικονομικοί. Η εκμάθηση της πρότυπης ποικιλίας ευνοεί την εύρεση μιας καλύτερα αμειβόμενης εργασίας και οδηγεί στην κοινωνική καταξίωση (Holmes, 2016: 88-89). Σε συνδυασμό με την αστικοποίηση και τη αλλαγή των συνθηκών της σύγχρονης ζωής, εγκαταλείπεται η χρήση των τοπικών ιδιωμάτων που παραπέμπουν σε χαμηλότερες κοινωνικές θέσεις και υιοθετείται η γλώσσα της πόλης που είναι πιο σημαντική και χρήσιμη (Πλαδή, 2001: 623). Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε και η κινητικότητα των πληθυσμών (Παπαναστασίου, 2015). Λόγω της εσωτερικής μετανάστευσης αλλά και της βελτίωσης του οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου, η επαφή με τους κατοίκους των πόλεων γίνεται πιο συχνή, άρα και η περιστάσεις που απαιτούν χρήση της επίσημης γλώσσας συχνότερες.

Τέλος, σημαντικός παράγοντας υποχώρησης των ιδιωμάτων είναι και η ίδια η στάση των ομιλητών απέναντι στο ιδίωμα που χρησιμοποιούν. Οι αρνητικές στάσεις απέναντι στις διαλέκτους, ο φόβος τους ότι θα αξιολογηθούν αρνητικά, θα στοχοποιηθούν ως αμόρφωτοι και κατώτεροι κοινωνικά, θα στιγματιστούν από τη μη ορθή χρήση της επίσημης γλώσσας, τους ωθεί να το εγκαταλείπουν σταδιακά και να χρησιμοποιούν αποκλειστικά την επίσημη γλώσσα ώστε να ενσωματωθούν ομαλά στο σύνολο και να γίνουν αποδεκτοί από τους άλλους (Πλαδή, 2001: 621-624).

3.3 Στάσεις ομιλητών απέναντι στις διαλέκτους

Όπως είδαμε προηγούμενα (3.2), οι στάσεις των ομιλητών απέναντι στις διαλεκτικές ποικιλίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διατήρησή τους ή στη βαθμιαία υποχώρησή τους. Οι στάσεις μπορεί να είναι αρνητικές ή θετικές. Σημαντική στον προσδιορισμό των στάσεων είναι η έρευνα της Πλαδή (2001) για το ιδίωμα του Λιτόχωρου Πιερίας. Σε αυτή ανιχνεύονται και οι δύο αντίθετες στάσεις των ομιλητών απέναντι στο ιδίωμα, αρνητική αλλά και θετική.

Τα άτομα που υιοθετούν αρνητικές απόψεις για το ιδίωμα είναι κυρίως μεσήλικες και ηλικιωμένοι που αντιμετωπίζουν τα Λιτοχωρίτικα ως τη γλώσσα «των αμόρφωτων, των απολίτιστων, των χωριατών, των χαμηλότερων κοινωνικο-οικονομικά στρωμάτων». Από την άλλη η γλώσσα των κατοίκων της πόλης, με την οποία έρχονται σε συχνή επαφή μετά την δεκαετία του '60, είναι η γλώσσα «των ευγενών, των εκλεπτυσμένων, των καλλιεργημένων και με ανώτερη κοινωνική θέση». Η αρνητική στάση των ξένων απέναντι στο ιδίωμα, κάνει τους ντόπιους να συντάσσονται μαζί τους και να το θεωρούν ως μη κατάλληλη γλώσσα για να τη μεταδώσουν στα παιδιά τους, καθώς η γλώσσα της πόλης είναι πιο χρήσιμη για την κοινωνική πρόοδο και καταξίωσή τους. Μάλιστα πολλές φορές αποφεύγουν ακόμη και να τη χρησιμοποιούν μπροστά στα μικρά παιδιά. Τέλος, και η νεότερη γενιά, παιδιά και έφηβοι διατηρούν αρνητική στάση απέναντι στο ιδίωμα που φτάνει έως και την ειρωνεία αυτών που το χρησιμοποιούν.

Στην έρευνα της Πλαδή (2011), διακρίνονται και θετικές στάσεις των ομιλητών απέναντι στη διαλεκτική ποικιλία της περιοχής και ανάμεσα σε ηλικιωμένους ομιλητές αλλά και σε νεότερους, στην ηλικία των 30. Πιο συγκεκριμένα, θεωρούν τα Λιτοχωρίτικα τη γλώσσα που ενισχύει την πολιτιστική τους ταυτότητα, το στοιχείο που ενδυναμώνει τους δεσμούς με τους συντοπίτες τους και ενισχύει το αίσθημα του «ανήκειν» στην τοπική κοινωνία.

Επίσης πολλοί αναφέρουν ότι μόνο στην τοπική διάλεκτο μπορούν να εκφραστούν «σωστά και με ακρίβεια».

Παρόμοια αποτελέσματα προκύπτουν από την έρευνα του Κουρδή (1997: 583-584) για το θεσσαλικό ιδίωμα. Είναι συνδεδεμένο με την επαρχία, με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και κατεξοχήν αμόρφωτα. Επίσης δεν θεωρούνται «σωστά ελληνικά» και αντιμετωπίζονται υποτιμητικά γιατί συνδέεται με την αγροτική κοινωνική τάξη και τον τρόπο ζωής της αλλά και γιατί είναι μια ποικιλία απομακρυσμένη από την κοινή νεοελληνική, που θεωρείται η «καλύτερη» μορφή της γλώσσας και η χρήση της μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνική άνοδο.

Αντιφατικά αποτελέσματα δίνει η έρευνα του Λιόση (2007: 482-3) για τα αρβανίτικα και τα τσακωνικά. Από τη μια υπάρχουν ομιλητές που τα θεωρούν «νοθευμένους και ανεπαρκείς επικοινωνιακά κώδικες», ακατάλληλους να χρησιμοποιηθούν σε οποιαδήποτε υψηλή επικοινωνιακή περίσταση. Από την άλλη εντοπίζονται άτομα ανώτερου ή ανώτατου μορφωτικού επιπέδου που διατηρούν θετική στάση απέναντι στις δυο ποικιλίες και επιθυμούν την αναβίωσή τους μέσα από τη συμμετοχή σε πολιτιστικούς και γλωσσικούς συλλόγους και τη διοργάνωση μαθημάτων στην τοπική γλώσσα.

Παρατηρείται, επομένως, μια αμφισημία στάσεων απέναντι στις διαλέκτους. Ο Τσιτσιπής χρησιμοποιεί τον συγκεκριμένο όρο, όπως αναφέρεται στον Λιόση (2007: 112) προκειμένου να περιγράψει τον ταυτόχρονο συνδυασμό αντιπάθειας και συμπάθειας απέναντι σε ένα γλωσσικό κώδικα. Έτσι, η διαλεκτική ποικιλία στις παραπάνω περιπτώσεις, αξιολογείται αρνητικά ως προς το κύρος που προσδίδει στους ομιλητές της, αλλά χρησιμοποιείται ως «γλώσσα ενδοσυνεννόησης που υπογραμμίζει τους συνεκτικούς δεσμούς και τα κοινά ενδιαφέροντα στο πλαίσιο της κοινότητας και λειτουργεί ως μέσο ανάμνησης παλαιότερων γεγονότων, εγείροντας ταυτόχρονα ως ένα σημείο καταστάσεις συναισθηματικής φόρτισης» (Λιόσης, 2007: 113).

Οι αμφίσημες στάσεις συνδέονται με το καλυμμένο ή αφανές γόητρο. Η Κακριδή - Φερράρι (2016) αναφέρει ότι το καλυμμένο γόητρο χαρακτηρίζει γλωσσικές ποικιλίες με χαμηλό κοινωνικό κύρος, αλλά υψηλή συναισθηματική αξία για τους ομιλητές τους. Μέσω αυτών ενισχύουν την ταυτότητα, τη συνοχή και την αλληλεγγύη της ομάδας τους και χάρη σε αυτό επιβιώνουν οι διαλεκτικές ποικιλίες που αλλιώς δεν θα χρησιμοποιούνταν. Οι ομιλητές τους σπάνια παραδέχονται ότι τις εκτιμούν, συνεχίζουν όμως να τις χρησιμοποιούν (Holmes, 2016: 490).

Ένα ιδιαίτερα δημοφιλές θέμα στις μεταπτυχιακές εργασίες των φοιτητών του ΕΑΠ είναι η διερεύνηση των στάσεων των ομιλητών απέναντι στα ιδιώματα. Ενδιαφέρον θα είχε να δούμε ενδεικτικά σε ποια συμπεράσματα καταλήξαν κάποιοι φοιτητές που ασχολήθηκαν και αυτοί με τα βόρεια ιδιώματα και διερεύνησαν γλωσσικές στάσεις των ομιλητών, προτού προχωρήσουμε με την παρούσα έρευνα. Με τη γλωσσική ποικιλία των Σερρών, συγκεκριμένα, ασχολήθηκε η Τζιτζή (2022). Σκοπός της εργασίας της ήταν να εστιάσει στην ηλικιακή ομάδα των 14-21, ώστε να ερευνήσει τις απόψεις νεαρότερων ατόμων σχετικά με τις γλωσσικές ποικιλίες και το πώς αντιμετωπίζουν τα ποικίλα γλωσσικά στερεότυπα. Οι συμμετέχοντες διέμεναν στην πόλη των Σερρών και στην ευρύτερη περιοχή. Παρατηρήθηκε ότι η πλειοψηφία χρησιμοποιεί διαλεκτικά στοιχεία και γνωρίζει την ύπαρξη της διαλέκτου στην περιοχή, ενώ υπήρξαν και άτομα που αν και εντάσσουν στο λόγο τους διαλεκτικούς τύπους, δηλώσαν ότι δεν γνωρίζουν την ύπαρξη της διαλέκτου. Γενικότερα, θεωρούν ότι οι διαλεκτικές ποικιλίες παραγκωνίζονται στη γλωσσική διδασκαλία, αλλά και στο χώρο των ΜΜΕ δεν αναδεικνύονται αρκετά, αντιθέτως επιδιώκεται η γλωσσική ομοιογένεια. Ωστόσο, οι συμμετέχοντες της έρευνας παρουσιάστηκαν να εκφράζουν θετικά συναισθήματα για τις διαλέκτους νιώθοντας ενθουσιασμό, χαρά, περηφάνεια και συγκίνηση στο άκουσμά τους και χαρακτηρίζοντας τους διαλεκτόφωνους αυθεντικούς, παραδοσιακούς, φυσιολογικούς, φιλόπατρις και ενδιαφέροντες. Θεωρούν ότι η χρήση των ιδιωμάτων δεν υποδηλώνει χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με τους ομιλητές των κοινής νεοελληνικής, αντίθετα τα θεωρούν ισάξια γλωσσικά συστήματα. Παρουσιάζονται να αποδέχονται τη γλωσσική διαφορετικότητα, ακόμη και αν τη συνδέουν περισσότερο με μεγαλύτερης ηλικίας ομιλητές, κάτι που είναι ιδιαίτερα αισιόδοξο και για την επιβίωση των διαλέκτων στο μέλλον.

Μια άλλη οπτική απέναντι στα ιδιώματα παρουσιάζεται στην εργασία του Σιλιτζή (2021), που ασχολήθηκε με το τοπικό ιδίωμα του Πενταλόφου Κοζάνης. Στα πορίσματα της έρευνάς του διακρίνεται η ανάδειξη του τοπικού ιδιώματος ως σύμβολο της τοπικής πολιτιστικής ταυτότητας αλλά και ως απόδειξη αλληλεγγύης και συνεκτικότητας με τους συντοπίτες. Οι ομιλητές παρουσιάζονται θετικά διακείμενοι, με έντονους συναισθηματικούς δεσμούς με τους υπόλοιπους ομιλητές και ιδιαίτερα υπερήφανους για την τοπική καταγωγή και τις παραδόσεις τους. Είναι αποφασισμένοι να διασώσουν την τοπική γλώσσα μεταδίδοντάς τη στις επόμενες γενιές, καθώς έτσι διαφυλάσσουν την

πολιτισμική τους παράδοση και την ιδιαίτερη φυσιογνωμία της περιοχής τους. Βέβαια οι παρούσες απόψεις ανιχνεύονται κυρίως σε μεγαλύτερης ηλικίας ομιλητές, οι οποίοι είναι φυσικοί ομιλητές και θεωρούν το ιδίωμα ως μητρική τους γλώσσα. Οι νεαρότεροι εμφανίζονται να έχουν αποσυνδέσει το ιδίωμα από την πολιτιστική τους ταυτότητα, κυρίως λόγω της μειωμένης γνώσης και χρήσης του. Επίσης θεωρούν ότι η χρήση του μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην κοινωνική και επαγγελματική τους εξέλιξη. Τέλος η πλειοψηφία των ομιλητών εμφανίζονται απαισιόδοξοι για το μέλλον του ιδιώματος θεωρώντας την εξαφάνισή του ένα πολύ κοντινό μελλοντικό ενδεχόμενο, κυρίως σε συνδυασμό με τη χρήση του μόνο σε ανεπίσημες επικοινωνιακές περιστάσεις.

Μια εντελώς διαφορετική οπτική αποτυπώνεται στην εργασία της Βοντίτσου (2022) για το θεσσαλικό ιδίωμα και συγκεκριμένα για την στάση των ομιλητών της Καρδίτσας. Αναλυτικότερα, εντοπίζονται αρκετές αρνητικές απόψεις που θεωρούν το ιδίωμα τη γλώσσα των αμόρφωτων, χωριατών, αγροτών ή κτηνοτρόφων. Το θεωρούν εμπόδιο για την επαγγελματική ανέλιξη, ενώ η πολύ νεότερη γενιά (τα εγγόνια) το θεωρούν λάθος ελληνικά και το περιγελούν. Εμφανίζονται υποκείμενα της έρευνας που έχουν στιγματιστεί γλωσσικά και κοινωνικά και αποφεύγουν τη χρήση του ιδιώματος με μη διαλεκτόφωνα άτομα. Ακόμη και φυσικοί ομιλητές το συνδέουν με κατώτερο κοινωνικά και μορφωτικά επίπεδο και στοχοποιούν αρνητικά τη χρήση του. Επίσης, εκπαιδευτικοί της περιοχής αναφέρεται ότι το διορθώνουν στο γραπτό λόγο και στον προφορικό άλλοι το αποδέχονται και άλλοι το κοροϊδεύουν, με μια ακραία περίπτωση μιας «ξένης» εκπαιδευτικού να «φοβάται» μήπως ο γιος της κάνοντας παρέα με τα ντόπια παιδιά μάθει τη χρήση της γλώσσας που τη στιγματίζει ως «χωριάτικα». Τέλος, παρουσιάζεται και μια ακόμη πτυχή, η διδακτική προσέγγιση των ιδιωμάτων και η αξιοποίησή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Τονίζεται ότι μέσα από τη διδασκαλία των ιδιωμάτων μέσα στη σχολική τάξη, θα αναγνωριστεί η αξία των διαλέκτων ως φορείς πολιτισμού, θα δοθεί κύρος στη γλωσσική ποικιλότητα, οι ομιλητές των διαλέκτων θα αποκτήσουν αυτοπεποίθηση, θα αρθούν τα στερεότυπα και ο στιγματισμός των διαλεκτοφώνων με μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα τη διάσωση της γεωγραφικής γλωσσικής ποικιλότητας.

Από μια επιφανειακή επισκόπηση κάποιων ενδεικτικών μεταπτυχιακών εργασιών παρατηρούμε ότι, άλλη περισσότερο άλλη λιγότερο, επιβεβαιώνουν τη βιβλιογραφία και τα πορίσματα άλλων ερευνών. Οι στάσεις των ομιλητών απέναντι στη χρήση των διαλέκτων ποικίλουν, είναι θετικές ή αρνητικές. Επίσης ποικίλουν και τα περιβάλλοντα που

εντοπίζεται η χρήση διαλέκτων, με την συντριπτική πλειοψηφία να περιορίζεται σε οικείες και ανεπίσημες περιστάσεις. Τέλος, αβέβαιο παρουσιάζεται το μέλλον των διαλέκτων στις περισσότερες περιπτώσεις ακόμη και αν οι ομιλητές είναι θετικά διακείμενοι απέναντι τους.

4. Ανάλυση αποτελεσμάτων έρευνας

4.1. Σκοπός της έρευνας

Οι γλωσσικές στάσεις αλλά και οι τρόποι διερεύνησης αυτών των στάσεων αποτελούν έναν όλο και περισσότερο αναπτυσσόμενο τομέα των κοινωνικών προσεγγίσεων της γλώσσας. Πρόκειται για μια διεπιστημονική έννοια καθώς εμπλέκονται στοιχεία από ποικίλους ανθρωπιστικούς κλάδους, όπως είναι η γλωσσολογία, η ψυχολογία, η κοινωνιολογία, η ανθρωπολογία, η ιστορία, οι παιδαγωγικές και επικοινωνιακές σπουδές και κυρίως η κοινωνική ψυχολογία που όρισε την έναρξη για τον εντοπισμό της υποκειμενικής πλευράς της γλωσσικής συμπεριφοράς (Καραχάλιου, χ.χ.: 2). Όπως είδαμε και στο 3.1 οι στάσεις που διαμορφώνουν οι ομιλητές απέναντι στη γλώσσα περιλαμβάνουν αξιολογήσεις και απόψεις όχι μόνο για την ίδια τη γλώσσα ως σύστημα, αλλά κυρίως για τους ομιλητές και τις εθνικές ή κοινωνικές ομάδες που ανήκουν αυτοί. Με βάση αυτή τη θέση, αλλά και τις συνέπειες που έχει η διαμόρφωση θετικών ή αρνητικών στάσεων στην κοινωνική ζωή των ομιλητών υλοποιήθηκε η παρούσα έρευνα.

Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο τη διερεύνηση των γλωσσικών στάσεων των ομιλητών απέναντι στο τοπικό ιδίωμα της Βισαλτίας, περιοχής της νότιας πλευράς του νομού Σερρών, είτε διαμένουν στην περιοχή της Βισαλτίας, είτε κατοικούν σε κάποια άλλη αστική ή επαρχιακή περιοχή της Ελλάδας. Από τη μελέτη της βιβλιογραφίας προέκυψαν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- α. Ποια είναι η γνώση των ομιλητών πάνω στο τοπικό ιδίωμα;
- β. Ποια είναι η άποψη των ομιλητών για το τοπικό ιδίωμα;
- γ. Επιθυμούν να το μεταδώσουν στα παιδιά τους;
- δ. Ποιο πιστεύουν ότι είναι το μέλλον του τοπικού ιδιώματος;
- ε. Σε ποιες επικοινωνιακές περιστάσεις και με ποιους χρησιμοποιούν το τοπικό ιδίωμα;

4.2. Μεθοδολογία

Για τη διεξαγωγή της έρευνας υιοθετήθηκε η ποσοτική μεθοδολογική προσέγγιση. Η ποσοτική μεθοδολογική προσέγγιση αξιοποιεί «κλειστές» μεθόδους και τεχνικές με σκοπό να εξηγηθεί και να προβλεφθεί πώς προκαθορισμένοι παράγοντες συνεισφέρουν στο υπό μελέτη κοινωνικό φαινόμενο (Μακράκης, 2004: 20). Πιο συγκεκριμένα, η ποσοτική έρευνα

αναδεικνύει γενικές τάσεις και συνάμα επιτρέπει την έρευνα σε μεγάλο δείγμα πληθυσμού με τη χρήση του τυποποιημένου ερωτηματολογίου (Παπαγεωργίου, χ.χ.: 3). Βέβαια διερευνώντας προσωπικές απόψεις των υποκειμένων της έρευνας αυτή αποκτά εκ των πραγμάτων μια «ποιοτική χροιά», καθώς θα επιχειρήσουμε να προχωρήσουμε σε μια πιο λεπτομερή μελέτη και κατανόηση των γλωσσικών στάσεων, ξεφεύγοντας από την απρόσωπη και στατιστική προσέγγισή τους (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 38).

4.2.1. Δειγματοληψία

Η δειγματοληψία περιγράφει τη μέθοδο που χρησιμοποιεί ένας ερευνητής, για να επιλέξει έναν συγκεκριμένο αριθμό ανθρώπων από το σύνολο ενός πληθυσμού που θα συμπεριλάβει στη μελέτη του (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 75). Για την επιλογή του δείγματος της παρούσας έρευνας επιλέχθηκε η δειγματοληψία ευκολίας. Σε αυτή επιλέγονται άτομα που είναι διαθέσιμα και μπορούν εύκολα να συμμετάσχουν στην έρευνα (Μικρός, 2008: 215). Η επιλογή ατόμων με αυτόν τον τρόπο δεν έχει τα χαρακτηριστικά της τυχαίας δειγματοληψίας και για αυτό δεν επιτρέπει τη γενίκευση των συμπερασμάτων. Ωστόσο είναι εξαιρετικά αποτελεσματική όταν ο ερευνητής επιθυμεί να ανιχνεύσει ένα φαινόμενο και να πάρει μια γενική εικόνα για την συχνότητά του και τις βασικότερες μεταβλητές του. Πρόκειται για ένα δείγμα που μπορεί να συλλεχθεί αρκετά γρήγορα και να δώσει μεγάλο όγκο δεδομένων χωρίς ιδιαίτερο κόστος (Μικρός, 2008: 216). Το δείγμα της έρευνας έπρεπε να έχει καταγωγή από τα χωριά της περιοχής της Βισαλτίας, που γεννήθηκαν στην περιοχή και συνέχισαν να ζουν εκεί ή έφυγαν σε κάποια αστική ή επαρχιακή πόλη της Ελλάδας. Έτσι, αρχικά επιλέχθηκαν άτομα από τον στενό και ευρύτερο οικογενειακό και φιλικό κύκλο μου, μιας και έχω καταγωγή από την περιοχή. Εν συνεχεία, οι συμμετέχοντες απέστειλαν το ερωτηματολόγιο σε άτομα του δικού τους οικογενειακού και φιλικού κύκλου δίνοντας στο δείγμα τα χαρακτηριστικά της δειγματοληψίας χιονοστιβάδας, μια μέθοδος χρήσιμη όταν ο ερευνητής αντιμετωπίζει δυσκολία στην προσέγγιση υποκειμένων προς έρευνα (Cohen, Manion, & Morisson, 2008: 173).

4.2.2. Εργαλείο συλλογής δεδομένων

Τα γνωστότερα μεθοδολογικά εργαλεία για την καταγραφή των γλωσσικών στάσεων, σύμφωνα με την Καραχάλιου (χ.χ.: 6) είναι τα ερωτηματολόγια με ερωτήσεις ανοιχτού ή κλειστού τύπου, οι συνεντεύξεις και οι τεχνικές των εναρμονισμένων αμφιέσεων. Για την

παρούσα έρευνα επιλέχθηκε το ερωτηματολόγιο ατομικής συμπλήρωσης, κυρίως λόγω των πλεονεκτημάτων που το χαρακτηρίζουν. Είναι οικονομικό και μπορεί να αποσταλεί σε μεγάλο αριθμό ατόμων, η δημιουργία και η χρήση του είναι ιδιαίτερα απλή και εύκολη, οι ερωτώμενοι μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα και ανεπηρέαστοι από την παρουσία του ερευνητή, μιας και δεν χρειάζεται κατά τη συμπλήρωσή του να είναι παρών (Λαγουμιντζής, Κουτσογιάννης & Βλαχόπουλος, 2015).

Η κατασκευή του ερωτηματολογίου βασίστηκε στη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας (Babbie, 2011: 398-410) αλλά και σε πτυχιακές εργασίες μεταπτυχιακών φοιτητών του ΕΑΠ (μεταξύ άλλων, Σιλιτζής, 2021). Δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στο γλωσσικό επίπεδο που χρησιμοποιήθηκε, ώστε να είναι όσο πιο απλό και ξεκάθαρο γίνεται στη διατύπωση, καθώς απευθυνόταν σε άτομα ποικίλου μορφωτικού επιπέδου, με αρκετούς συμμετέχοντες να είναι απόφοιτοι δημοτικού. Ένα ερωτηματολόγιο με «επιστημονικοφανή» και βαρύγδουπη έκφραση προκαλεί το φόβο των υποκειμένων, αδυναμία κατανόησης και τους οδηγεί στο να το εγκαταλείψουν (Μακρή-Τσιλιπάκου, 2001: 325)

Το λογισμικό που χρησιμοποιήθηκε για την δημιουργία του ερωτηματολογίου είναι το «Google Forms» της Google, καθώς είναι εύχρηστο και παρέχει στον ερευνητή τη δυνατότητα για εύκολη και γρήγορη συλλογή δεδομένων και ανάλυση αυτών, αλλά και άμεση δυνατότητα συμπλήρωσής του από τα υποκείμενα της έρευνας.

Πιλοτικό ερωτηματολόγιο

Το ερωτηματολόγιο δομήθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να εξυπηρετεί τους σκοπούς της έρευνας και να αντιστοιχεί στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν. Αρχικά κατασκευάστηκε ένα πιλοτικό ερωτηματολόγιο. Οι Λαγουμιντζής κ.ά. (2015) ορίζουν ως πιλοτικό ένα δοκιμαστικό ερωτηματολόγιο που η συμπλήρωσή του θα επιβεβαιώσει την αποτελεσματικότητα του εργαλείου που σχεδιάσαμε. Θα διαπιστωθεί αν το λεξιλόγιο και οι ειδικοί όροι που χρησιμοποιούνται είναι κατανοητοί, αν η σειρά των ερωτήσεων διακρίνεται από λογική συνέχεια, αν οι ερωτήσεις συλλέγουν τα στοιχεία που επιθυμούμε και τέλος, αν η έκτασή του είναι η αρμόζουσα ώστε να μην προκαλεί τον εκνευρισμό των ερωτώμενων.

Το πιλοτικό ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε 5 άτομα (2 άντρες και 3 γυναίκες) ώστε να ελεγχθεί η καταλληλότητά του. Διαπιστώθηκε ότι η μορφή του ήταν προσιτή στους ερωτώμενους και η έκτασή του η πρέπουσα. Περιείχε 18 ερωτήσεις, 15 κλειστού τύπου και

3 ανοιχτής απάντησης. Παρατηρήθηκε ότι οι 2 ερωτήσεις ανοιχτού τύπου έμεναν αναπάντητες από τους συμμετέχοντες. Ωστόσο το περιεχόμενό τους ήταν σημαντικό για την πορεία της έρευνας καθώς είχαν να κάνουν με προσωπικές απόψεις των ατόμων σχετικά με το τοπικό ιδίωμα και την μελλοντική του πορεία. Προτιμήθηκε, λοιπόν, να μετατραπούν και αυτές σε κλειστού τύπου, δίνοντας όσο το δυνατόν περισσότερες δυνατές επιλογές στις απαντήσεις. Ανοιχτού τύπου παρέμεινε μόνο η ερώτηση για τον τόπο καταγωγής των ερωτώμενων. Επίσης, στην ερώτηση σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο των ερωτώμενων κρίθηκε αναγκαίο να διευρυνθούν οι επιλογές με την προσθήκη της επιλογής δημοτικό. Τέλος, στην ερώτηση για την επαγγελματική κατάσταση, προστέθηκε η επιλογή συνταξιούχος, που εκ παραδρομής απουσίαζε από το αρχικό ερωτηματολόγιο. Έτσι, μετά τις αλλαγές, προέκυψε το τελικό ερωτηματολόγιο όπως παρουσιάζεται στο Παράρτημα Α.

Τελικό ερωτηματολόγιο

Πριν το κυρίως ερωτηματολόγιο παρουσιάζεται ένα εισαγωγικό κείμενο στο οποίο αναφέρονται τα στοιχεία του ερευνητή, ο σκοπός της έρευνας και ο φορέας υλοποίησης. Ακολουθώς δίνονται εγγυήσεις ανωνυμίας, προστασίας των προσωπικών δεδομένων και η διαβεβαίωση ότι τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν μόνο για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, σύμφωνα με τους κανόνες δεοντολογίας (Bryman, 2017: 154).

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 16 ερωτήσεις. Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει 6 ερωτήσεις που αφορούν στα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων. Αναλυτικότερα, η ερώτηση 1 αφορά το φύλο, η ερώτηση 2 αφορά την ηλικία. Αποφασίστηκε να περιληφθούν 3 ηλικιακές ομάδες, 21-40, 41-60 και 61 και άνω, καθώς στόχος ήταν να μελετηθούν άτομα ποικίλων ηλικιών, χωρίς να εστιάσουμε σε συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα που οι απόψεις τους ίσως αλλοίωναν το αποτέλεσμα. Η ερώτηση 3 αφορά το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων, η ερώτηση 4, η μόνη ανοιχτού τύπου, ζητά τον τόπο καταγωγής, η ερώτηση 5 αφορά στον τόπο διαμονής και η ερώτηση 6 την επαγγελματική κατάσταση. Η ομάδα αυτή των ερωτήσεων ορίζει τις μεταβλητές που θα επιδρούν στα αποτελέσματα της έρευνας.

Η δεύτερη ομάδα ερωτήσεων που περιλαμβάνει τις ερωτήσεις 7 έως 14 αφορά στην στάση των ομιλητών απέναντι στο τοπικό ιδίωμα και είναι όλες κλειστού τύπου. Πιο συγκεκριμένα, η ερώτηση 7 θέλει να προσδιορίσει το πόσο καλά θεωρούν οι ομιλητές ότι μιλάνε το τοπικό ιδίωμα και η ερώτηση 8, αν αυτό τους αρέσει. Έπειτα ακολουθούν οι

ερωτήσεις συνάφειας 8α και 8β που ρωτούν τους λόγους που τους αρέσει ή δεν τους αρέσει το τοπικό ιδίωμα. Η ερώτηση 9 διερευνά το αν το τοπικό ιδίωμα είναι εξίσου αποτελεσματικό για την επικοινωνία με την κοινή ελληνική και η ερώτηση 10 αν η χρήση του μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην επαγγελματική και κοινωνική πρόοδο των ομιλητών. Οι ερωτήσεις 11 και 12 αναφέρονται στη σχέση του ιδιώματος με το επίπεδο μόρφωσης των ομιλητών και συγκεκριμένα αν αυτό σχετίζεται με υψηλό ή χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Η ερώτηση 13 και οι ερωτήσεις συνάφειας 13α και 13β εστιάζουν στο αν οι ομιλητές επιθυμούν τα παιδιά τους να χρησιμοποιούν το ιδίωμα και για ποιους λόγους. Η ομάδα αυτών των ερωτήσεων κλείνει με την ερώτηση 14 που αφορά στο ποιο πιστεύουν ότι είναι το μέλλον του ιδιώματος.

Η τρίτη ομάδα ερωτήσεων, που αφορά στη χρήση και τους χρήστες του ιδιώματος, περιλαμβάνει την ερώτηση 15, που διερευνά τις κοινωνικές περιστάσεις στις οποίες χρησιμοποιείται αυτό και την ερώτηση 16, με ποια άτομα οι ομιλητές το χρησιμοποιούν.

Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου που διατυπώθηκαν είναι τριών ειδών. Ερωτήσεις διχοτομικές, που είναι ξεκάθαρες και εύκολες στην επεξεργασία τους, ερωτήσεις βαθμονόμησης, στις οποίες επιλέγεται μια απάντηση από τις υπάρχουσες κατηγορίες και τέλος ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, που μπορούν να επιλεγούν περισσότερες από μια απαντήσεις.

4.2.4. Διεξαγωγή της έρευνας

Η έρευνα διεξήχθη στο διάστημα από 18 Μαΐου 2024 μέχρι 2 Ιουνίου 2024. Τα ερωτηματολόγια στάλθηκαν μέσω των εφαρμογών viber και messenger σε άτομα του στενού και ευρύτερου οικογενειακού και φιλικού μου κύκλου. Στην συνέχεια αυτοί τα απέστειλαν σε δικούς τους γνωστούς. Επίσης δημοσιευτήκαν και σε ομάδες στο Facebook τριών πολιτιστικών συλλόγων της περιοχής. Όλοι όσοι απάντησαν είναι άτομα που έχουν γεννηθεί στα χωριά της Βισαλτίας. Τελικώς συλλέχθηκαν 53 απαντήσεις.

4.2.5. Περιορισμοί της έρευνας

Ο σημαντικότερος περιορισμός της έρευνας έχει να κάνει με το είδος της δειγματοληψίας και το μέγεθος του δείγματος. Σίγουρα με την απλή τυχαία δειγματοληψία και ένα πολύ μεγαλύτερο αριθμό συμμετεχόντων θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για αντιπροσωπευτικό δείγμα και αποτελέσματα που μπορούν να γενικευτούν στο σύνολο του πληθυσμού (Cohen

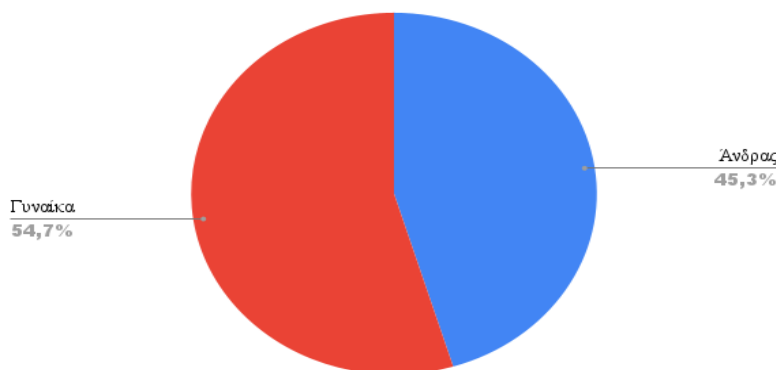
et al., 2008). Ωστόσο για το είδος της παρούσας έρευνας και το χρονικό διάστημα κατά το οποίο πραγματοποιήθηκε, θεωρείται ότι το δείγμα είναι αρκετό ώστε να σχηματιστεί μια γενική εικόνα για τις γλωσσικές στάσεις των ομιλητών και πώς αυτές σχετίζονται με διάφορους κοινωνικούς παράγοντες.

4.3. Αποτελέσματα έρευνας

4.3.1. Δημογραφικά στοιχεία

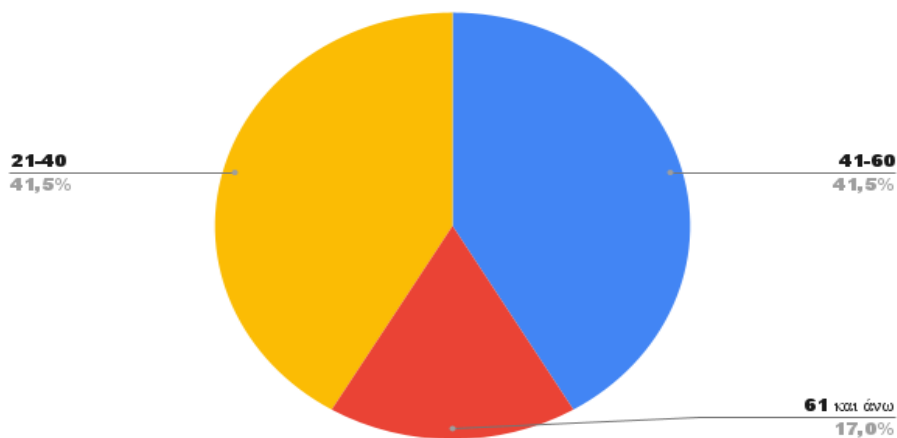
Το τελικό ημερολόγιο συμπληρώθηκε από 53 άτομα. Από τις απαντήσεις, στην ερώτηση 1, προκύπτει ότι το 45% (24 άτομα) είναι άνδρες, ενώ το 55% (29 άτομα) είναι γυναίκες. Οι γυναίκες υπερτερούν ελάχιστα, για αυτό θα λέγαμε ότι το δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό.

1. Φύλο

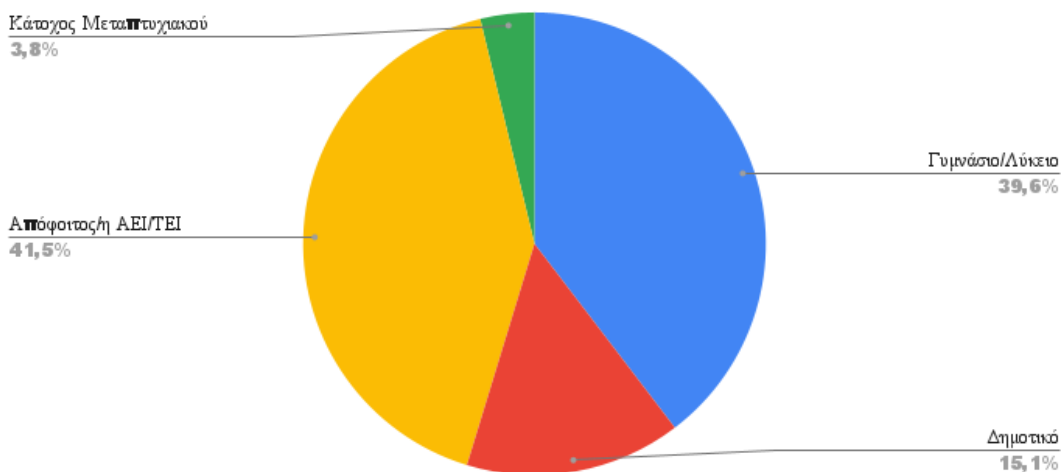
Στη συνέχεια, στην ερώτηση 2, οι ηλικιακές ομάδες, δηλώθηκαν ως εξής: το 41,5% (22 άτομα) δήλωσε ότι ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 21-40, το ίδιο ποσοστό 41,5% (22 άτομα) δήλωσε την ηλικιακή ομάδα 41-60, ενώ μικρότερο ποσοστό 17% (9 άτομα) προέρχεται από την ηλικιακή ομάδα 61 και άνω.

2. Ηλικία

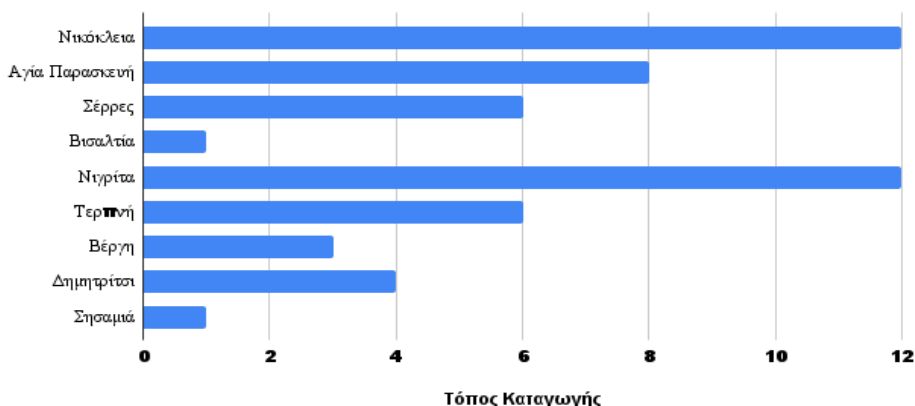
Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων, στην ερώτηση 3, το 15,1% (8 άτομα) είναι απόφοιτοι δημοτικού, το 39,6% (21 άτομα) είναι απόφοιτοι γυμνασίου ή λυκείου, το 41,5% (22 άτομα) είναι απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ, ενώ το 3,8% (2 άτομα) είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου.

3. Μορφωτικό επίπεδο

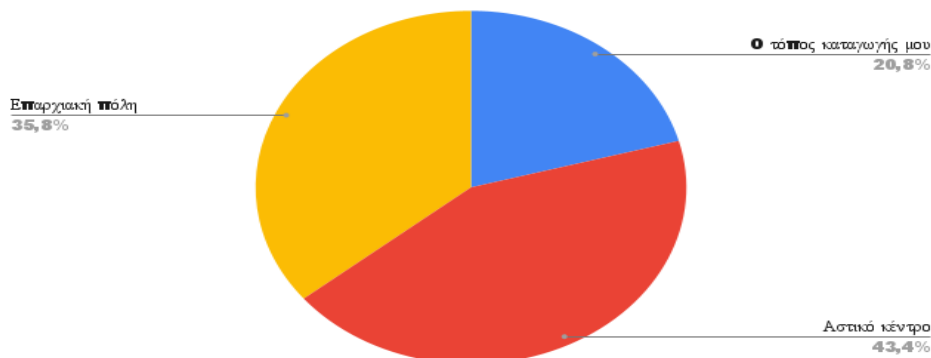
Στο επόμενο γράφημα, στην ερώτηση 4, παρουσιάζονται οι επιμέρους τόποι καταγωγής των συμμετεχόντων, όλοι χωριά της Βισαλτίας.

4. Τόπος Καταγωγής

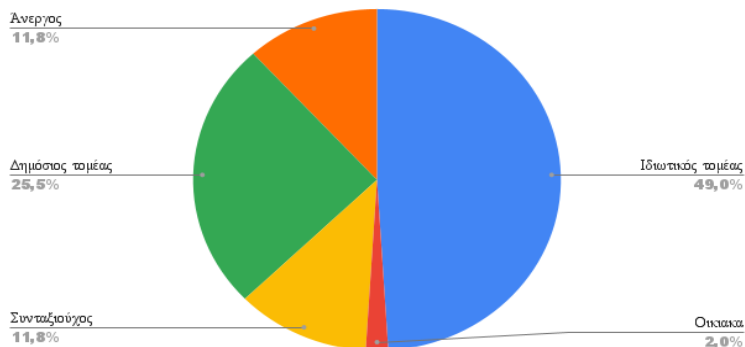
Στη συνέχεια, στην ερώτηση 5, παρουσιάζεται ο τόπος μόνιμης διαμονής. Προκύπτει ότι το 43,4% (23 άτομα) διαμένουν σε κάποιο αστικό κέντρο, το 35,8% (19 άτομα) σε επαρχιακή πόλη, ενώ το 20,8% (11 άτομα) εξακολουθούν να μένουν στον τόπο καταγωγής τους.

5. Τόπος Διαμονής

Η τελευταία μεταβλητή που διερευνάται στην πρώτη ομάδα ερωτήσεων, η ερώτηση 6, έχει να κάνει με την επαγγελματική κατάσταση των συμμετεχόντων. Διαπιστώνουμε ότι σχεδόν οι μισοί 49% (25 άτομα) απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα, το 25,5% (13 άτομα) στον δημόσιο τομέα, 11,8% (6 +6 άτομα) δηλώνουν άνεργοι και συνταξιούχοι, ενώ το 2% (1 άτομο) δηλώνει οικιακά.

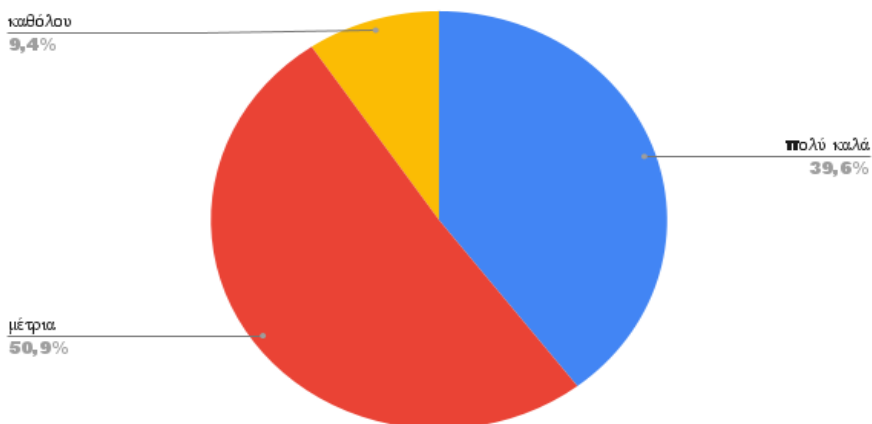
6. Επαγγελματική Κατάσταση

4.3.2 Στάσεις ομιλητών

Η δεύτερη ομάδα ερωτήσεων διερευνά τις στάσεις των ομιλητών απέναντι στο τοπικό ιδίωμα. Ξεκινά με την ερώτηση 7, σχετικά με το πόσο καλά θεωρούν οι ερωτώμενοι ότι μιλάνε το τοπικό ιδίωμα. Οι μισοί, το 50,9% (27 άτομα) απάντησαν μέτρια, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό 39,6% (21 άτομα) απάντησαν πολύ καλά και το 9,4% (5 άτομα) καθόλου.

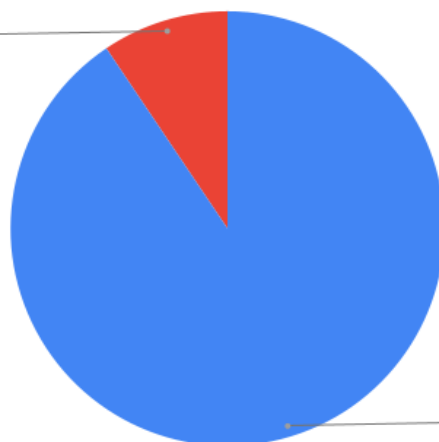
7. Πόσο καλά θεωρείτε ότι μιλάτε το τοπικό ιδίωμα;

Η ερώτηση 8 διερευνά το αν τους αρέσει το τοπικό ιδίωμα, με τη συντριπτική πλειοψηφία, το 90,6% (48 άτομα) να απαντούν ναι και μόνο το 9,4% (5 άτομα) να απαντούν όχι.

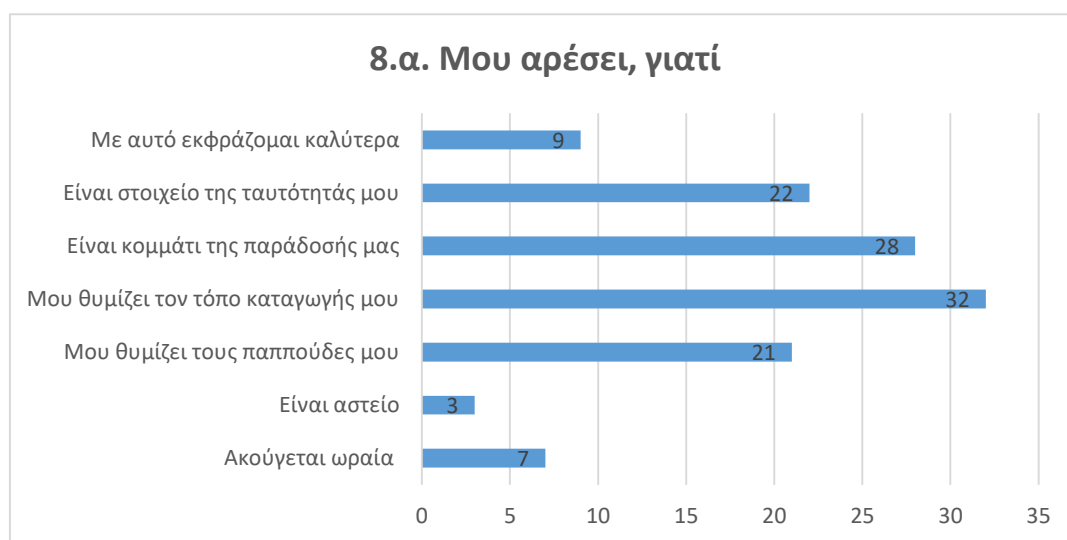
8. Σας αρέσει το τοπικό ιδίωμα;

Όχι
9,4%

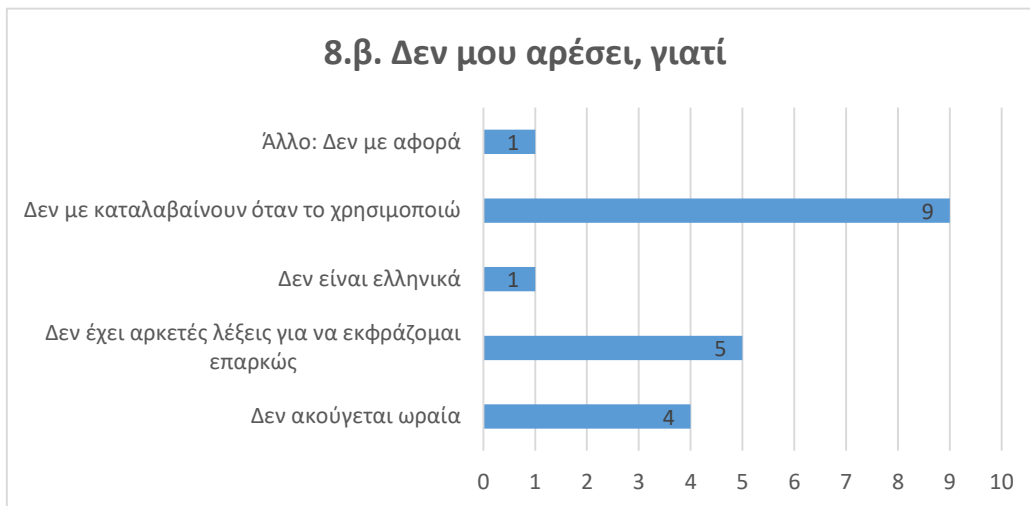
Ναι
90,6%

Ακολουθούν οι ερωτήσεις συνάφειας 8α και 8β, με περισσότερες από μια επιλογές, που αναζητούν τους λόγους που αρέσει ή δεν αρέσει στους ομιλητές το τοπικό ιδίωμα. Στις θετικές απαντήσεις συλλέχθηκαν 32 απαντήσεις, ότι τους θυμίζει τον τόπο καταγωγής τους, 28 ότι είναι κομμάτι της παράδοσής μας, 22 το θεωρούν κομμάτι της ταυτότητάς τους, 21 άτομα ότι τους θυμίζει τους παππούδες τους, 9 άτομα απάντησαν ότι με αυτό εκφράζονται καλύτερα, 7 απαντήσεις λένε ότι ακούγεται ωραία και 3 άτομα απάντησαν ότι είναι αστείο.

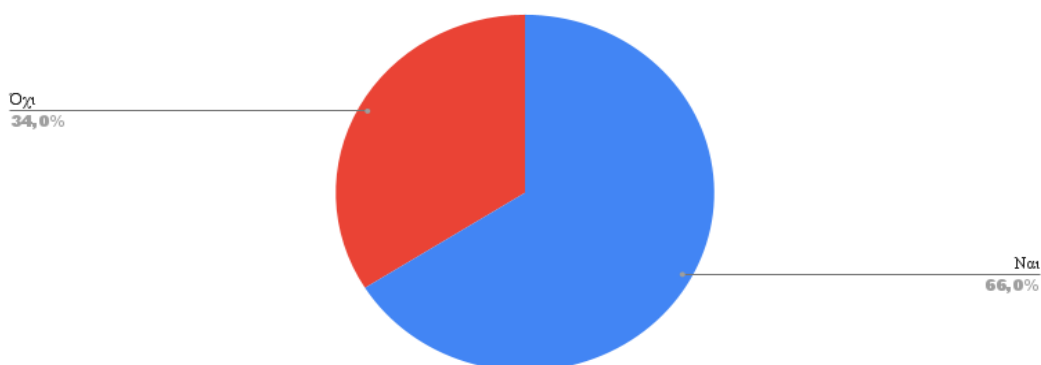
Από την άλλη, αν και μόνο 5 άτομα απάντησαν στην ερώτηση 8 ότι δεν τους αρέσει το τοπικό ιδίωμα, συλλέχθηκαν περισσότερες αρνητικές απαντήσεις στην ερώτηση συνάφειας 8β. Έτσι, δόθηκαν 9 απαντήσεις ότι δεν τους καταλαβαίνουν όταν το χρησιμοποιούν, 5 άτομα απάντησαν ότι δεν έχει αρκετές λέξεις για να εκφράζονται επαρκώς, 4 ότι δεν

ακούγεται ωραία και από μια απάντηση δόθηκε ότι δεν είναι ελληνικά και ότι δεν τον/την αφορά.

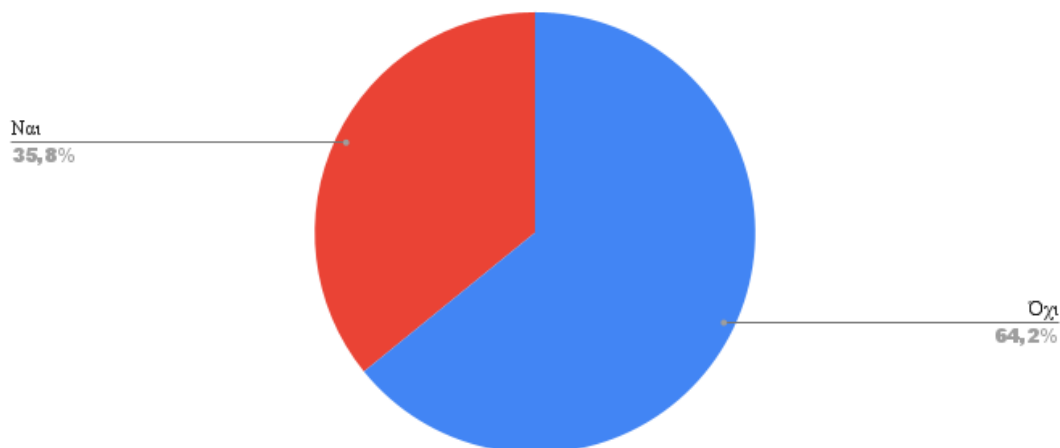
Στη συνέχεια, η ερώτηση 9 θέτει το ερώτημα αν πιστεύουν ότι το τοπικό ιδίωμα είναι εξίσου αποτελεσματικό για την επικοινωνία όσο και η κοινή ελληνική (η επίσημη γλώσσα). Περισσότερους από τους μισούς, το 66% (35 άτομα) απάντησαν θετικά και το 34% (18 άτομα) αρνητικά.

9. Πιστεύετε ότι το τοπικό ιδίωμα είναι εξίσου αποτελεσματικό για την επικοινωνία σας όσο και η κοινή ελληνική (η επίσημη γλώσσα);

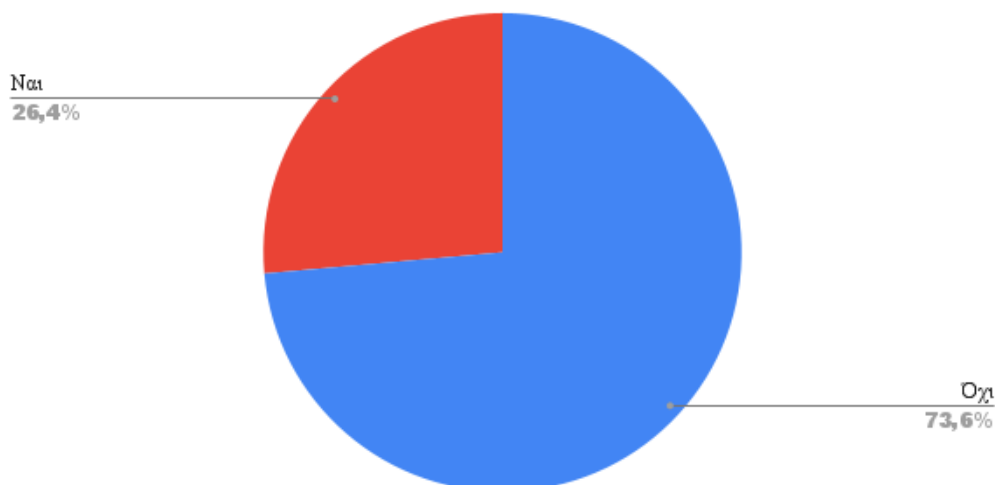
Η ερώτηση 10 διερευνά το αν θεωρούν ότι η χρήση του τοπικού ιδιώματος μπορεί να εμποδίσει την επαγγελματική και κοινωνική πρόοδο των χρηστών. Και εδώ περισσότεροι από τους μισούς, το 64,2% (34 άτομα) απάντησαν αρνητικά και το 35,8% (19 άτομα) έδωσαν θετική απάντηση.

10. Θεωρείτε ότι η χρήση του τοπικού ιδιώματος μπορεί να εμποδίσει την επαγγελματική και κοινωνική σας πρόοδο;

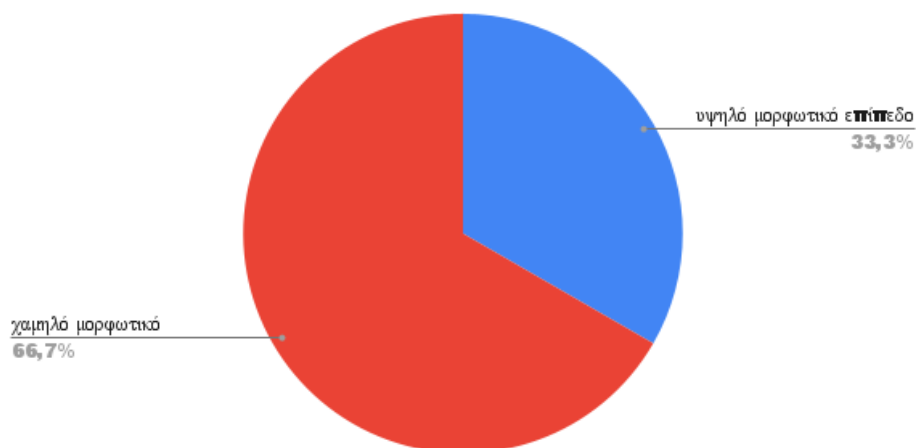
Η ερώτηση 11 αφορά στο κατά πόσο οι ομιλητές θεωρούν ότι η χρήση του τοπικού ιδιώματος έχει σχέση με το μορφωτικό επίπεδο. Περίπου τα 2/3, το 73,6% (39 άτομα) απάντησαν αρνητικά, ενώ το 26,4% (14 άτομα) απάντησαν θετικά.

11. Θεωρείτε ότι η χρήση του τοπικού ιδιώματος έχει σχέση με το επίπεδο μόρφωσης του ομιλητή;

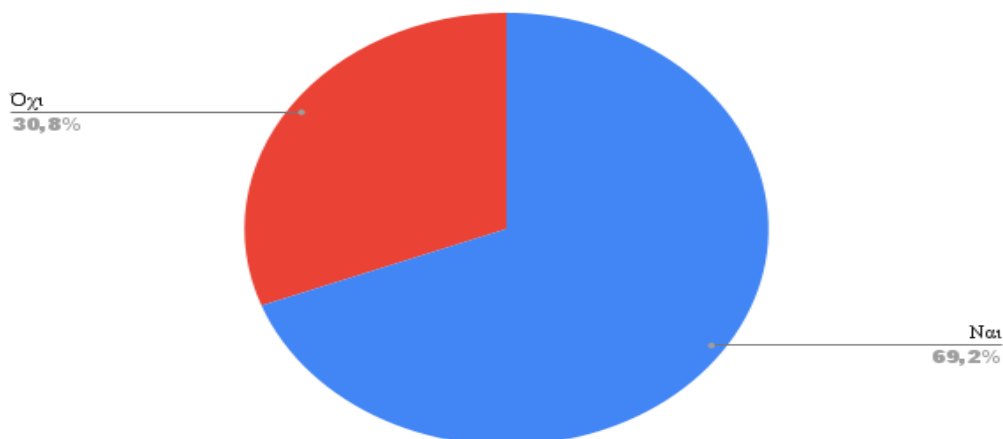
Η ερώτηση 12, απευθύνεται σε αυτούς που απάντησαν θετικά στην προηγούμενη, 11η ερώτηση, ωστόσο συλλέχθηκαν περισσότερες απαντήσεις. Πιο συγκεκριμένα, στο αν η χρήση του ιδιώματος σχετίζεται με υψηλό ή χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, από τους 24 που απάντησαν, το 66,7% (16 άτομα) το συσχέτισαν με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ενώ το 33,3% (8 άτομα) το συνδύασαν με υψηλό επίπεδο μόρφωσης.

12. Αν ναι, σχετίζεται με υψηλό μορφωτικό επίπεδο ή με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο;

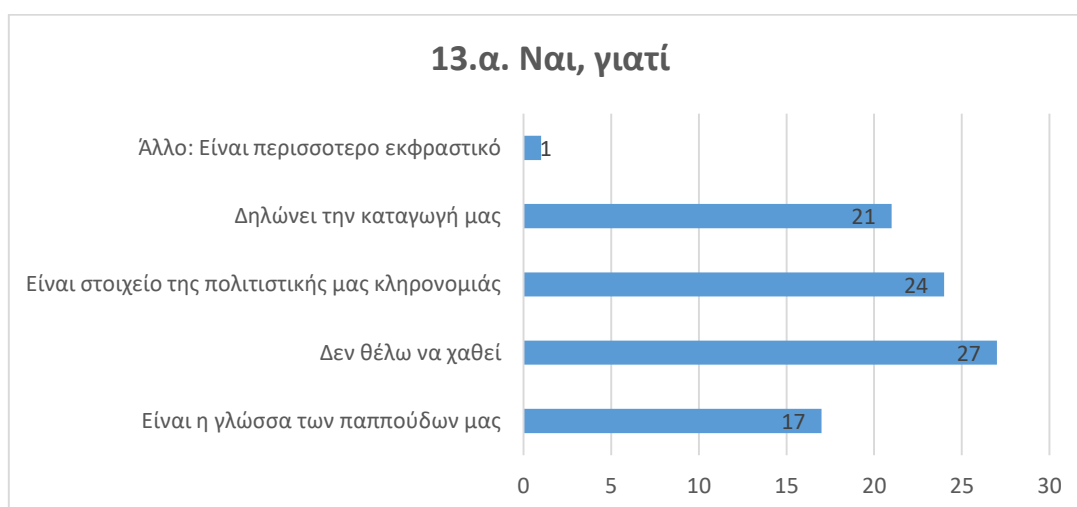

Στην ερώτηση 13, αν θα ήθελαν τα παιδιά τους να χρησιμοποιούν το τοπικό ιδίωμα, το 69,2% (36 άτομα) έδωσαν θετική απάντηση, ενώ το 30,8% (16 άτομα) απάντησαν αρνητικά.

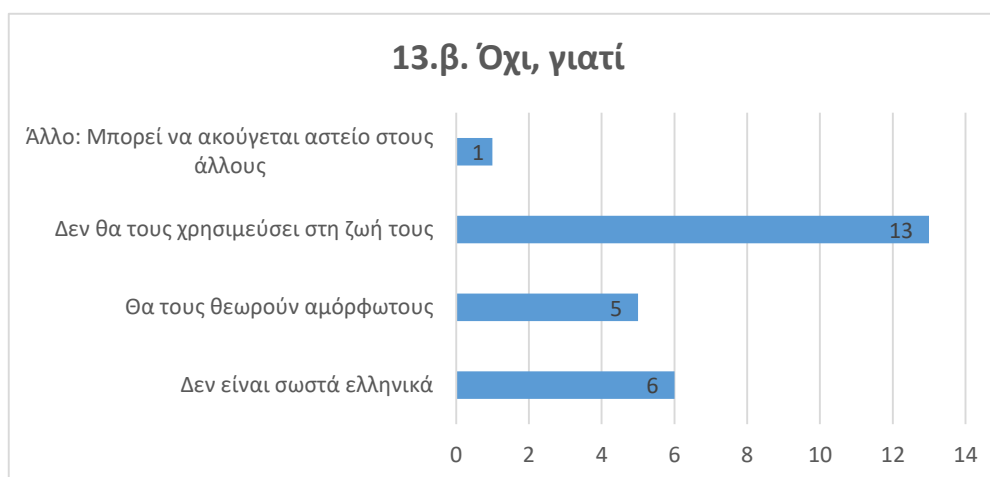
13. Θα θέλατε τα παιδιά σας να χρησιμοποιούν το τοπικό ιδίωμα;

Στις ερωτήσεις συνάφειας που ακολουθούν, 13α και 13β, και μπορούν να επιλέξουν περισσότερες από μια απαντήσεις, αιτιολογείται γιατί θα ήθελαν ή δε θα ήθελαν τα παιδιά τους να χρησιμοποιούν το τοπικό ιδίωμα. Αναλυτικότερα, στην επιλογή ναι, δόθηκαν 27 απαντήσεις που απαντούν ότι δεν θέλουν να χαθεί, 24 απαντήσεις ότι δηλώνει την πολιτιστική μας κληρονομιά, 21 άτομα θέλουν να το χρησιμοποιούν τα παιδιά τους γιατί δηλώνει την καταγωγή μας, 17 γιατί είναι η γλώσσα των παππούδων μας και 1 απάντηση το αιτιολογεί ότι είναι περισσότερο εκφραστικό.

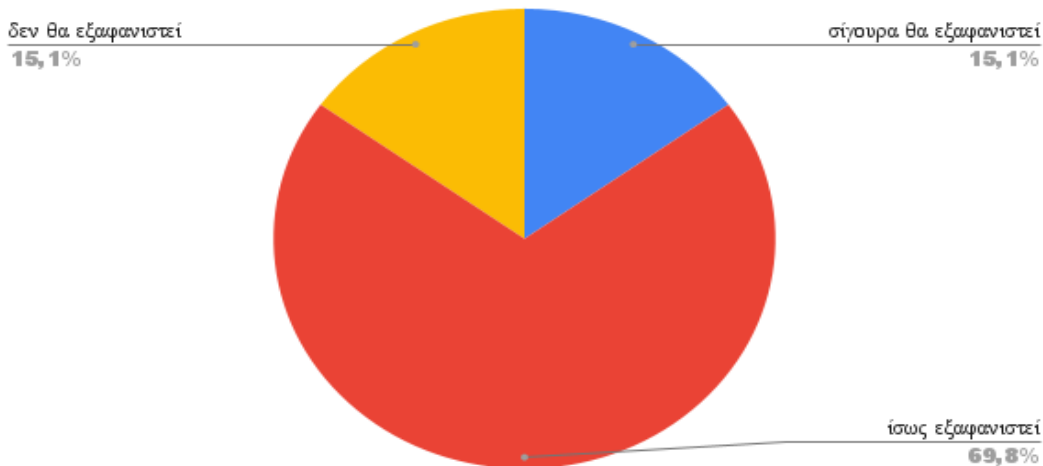

Στην ερώτηση 13β, που ερωτώνται για τους λόγους που οι ομιλητές δεν επιθυμούν τα παιδιά τους να χρησιμοποιούν το τοπικό ιδίωμα συλλέχθηκαν λιγότερες απαντήσεις, μιας και μόνο 16 άτομα απάντησαν αρνητικά στην ερώτηση 13. Πιο συγκεκριμένα, 13 άτομα απάντησαν ότι δεν θα τους χρησιμεύσει στη ζωή τους, 6 ότι δεν είναι σωστά ελληνικά, 5 άτομα απάντησαν ότι θα τους θεωρούν αμόρφωτους και μόλις 1 απάντησε ότι μπορεί να ακούγεται αστείο στους άλλους.

Η ομάδα των ερωτήσεων για τις γλωσσικές στάσεις των ομιλητών κλείνει με την ερώτηση 14, που αφορά στο μέλλον του ιδιώματος. Έτσι, το 69,8% (37 άτομα) απαντά πως ίσως εξαφανιστεί, και 15,1 % (8 και 8 άτομα) απαντάνε ότι δεν θα εξαφανιστεί και ότι σίγουρα θα εξαφανιστεί.

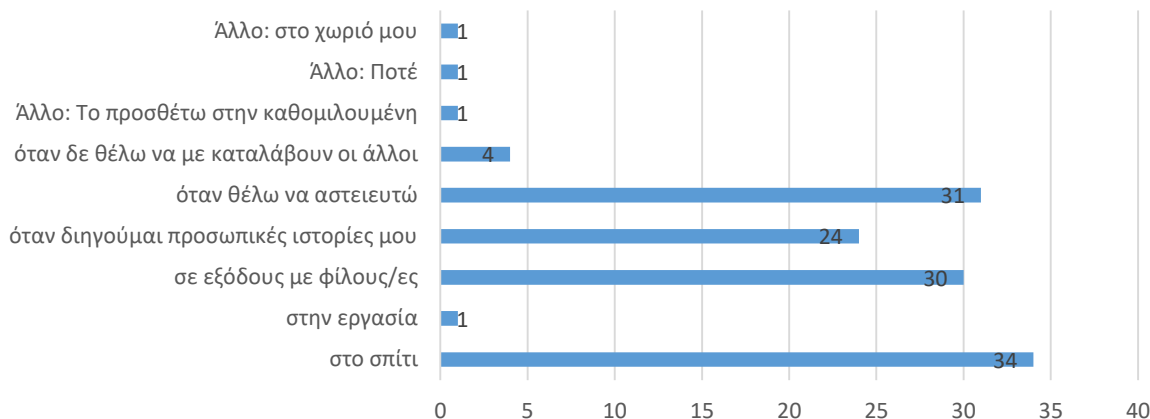
14. Θεωρείται ότι το τοπικό ιδίωμα της Βισαλτίας κινδυνεύει να εξαφανιστεί στο μέλλον;

4.3.3. Χρήση και χρήστες του ιδιώματος

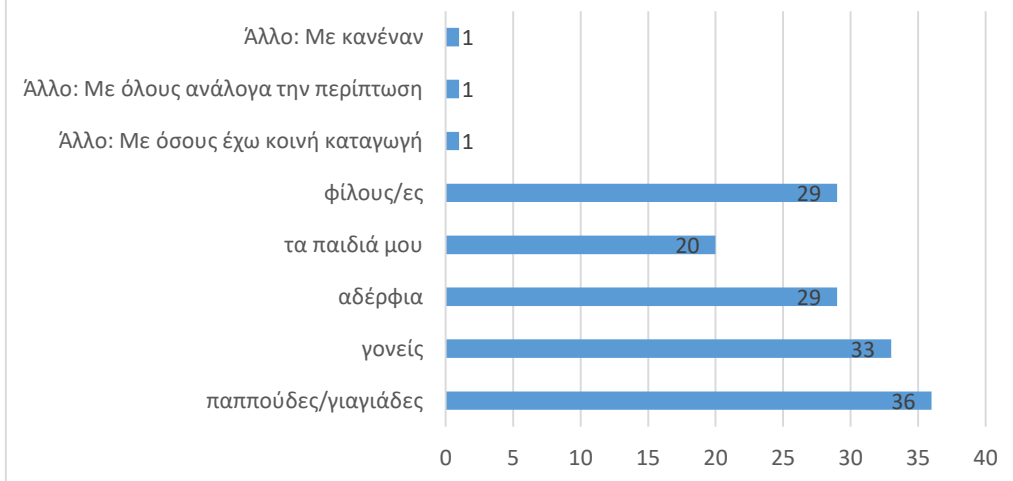
Η τελευταία ομάδα ερωτήσεων διερευνά τη λειτουργικότητα του τοπικού ιδιώματος, δηλαδή τις κοινωνικές περιστάσεις που οι συμμετέχοντες το χρησιμοποιούν και με ποιους συνομιλητές επιλέγουν να μιλήσουν στο τοπικό ιδίωμα. Αναλυτικότερα, στην ερώτηση 15, σε ποιες κοινωνικές περιστάσεις χρησιμοποιείτε το τοπικό ιδίωμα, οι ερωτώμενοι μπορούσαν να επιλέξουν πάνω από μία απαντήσεις. Έτσι προκύπτει ότι επιλέχθηκε 34 φορές η επιλογή *στο σπίτι*, 31 φορές *όταν θέλω να αστεειευτώ*, 30 φορές *σε εξόδους με φίλους/ες* και 24 φορές *όταν διηγούμαι προσωπικές ιστορίες μου*. Από την άλλη υπάρχουν 4 απαντήσεις *όταν δε θέλω να με καταλάβουν οι άλλοι*, και από μια φορά οι επιλογές *στην εργασία*, *ποτέ*, *στο χωριό μου* και *το προσθέτω στην καθομιλουμένη*.

15. Σε ποιες κοινωνικές περιστάσεις χρησιμοποιείτε το τοπικό ιδίωμα;

Τέλος, στην ερώτηση 16, με ποιους χρησιμοποιείτε το τοπικό ιδίωμα, η πλειοψηφία των απαντήσεων, 36 απαντήσεις, ήταν με παππούδες/γιαγιάδες, 33 απαντήσεις με τους γονείς, 29 απαντήσεις με αδέρφια και φίλους/ες, 20 απαντήσεις με τα παιδιά μου και από 1 φορά δόθηκαν οι απαντήσεις με κανέναν, με όσους έχω κοινή καταγωγή, με όλους ανάλογα με τη περίπτωση.

16. Με ποιους χρησιμοποιείτε το τοπικό ιδίωμα;

Με βάση τις δυο τελευταίες ερωτήσεις προκύπτει ότι οι συμμετέχοντες της έρευνας χρησιμοποιούν το τοπικό ιδίωμα σε καθημερινές και ανεπίσημες περιστάσεις επικοινωνίας με άτομα του στενού οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος, και μάλιστα κυρίως με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας όπως οι παππούδες/γιαγιάδες και οι γονείς. Αντιθέτως σε πιο επίσημες περιστάσεις όπως η εργασία, αποφεύγουν να μιλούν με το τοπικό ιδίωμα.

4.4. Συζήτηση των αποτελεσμάτων

Επιχειρώντας να ερμηνεύσουμε τα αποτελέσματα της έρευνας όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω (4.3), είμαστε σε θέση να υποστηρίξουμε ότι σε γενικές γραμμές διακρίνεται μια θετική στάση της πλειοψηφίας των συμμετεχόντων απέναντι στο τοπικό ιδίωμα της Βισαλτίας, περιοχής του νομού Σερρών. Αυτό διαφαίνεται από τις απαντήσεις που δόθηκαν στα ερωτήματα. Υπάρχουν βέβαια και απαντήσεις που παρουσιάζουν την αντίθετη εικόνα, αλλά είναι αισθητά λιγότερες.

Ξεκινώντας από τις πρώτες 6 ερωτήσεις που αφορούν στα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων, διαπιστώνουμε ότι υπάρχει σχεδόν μια ισορροπία μεταξύ ανδρών και γυναικών, με τις γυναίκες να υπερτερούν ελάχιστα. Όσον αφορά τις ηλικίες των συμμετεχόντων, υπήρχε ισότιμη συμμετοχή στις ηλικιακές ομάδες 21-40 και 41-60, με ένα μικρό ποσοστό συμμετοχής στις ηλικίες άνω των 61. Αυτό οφείλεται ίσως στο γεγονός ότι το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε αποκλειστικά σε ηλεκτρονική μορφή και οι γηραιότεροι ήταν αρκετά επιφυλακτικοί στην απάντησή του, πιθανώς λόγω της μη εξοικείωσής τους με την τεχνολογία. Σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο, υπερτερούν τα άτομα με ανώτερη μόρφωση, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό καλύπτουν και οι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ακολουθούν οι λιγότεροι απόφοιτοι δημοτικού. Επίσης, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα. Τέλος, οι περισσότεροι διαμένουν σε κάποιο αστικό κέντρο, με τους υπόλοιπους να μοιράζονται σε κάποια επαρχιακή πόλη ή να εξακολουθούν να μένουν στον τόπο από τον οποίο κατάγονται, που σημαίνει ότι η επαφή τους με το τοπικό ιδίωμα είναι συνεχόμενη.

Η επόμενη ομάδα ερωτήσεων αποκαλύπτει την στάση των ομιλητών απέναντι στο τοπικό ιδίωμα. Αρχικά, διερευνάται το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, το οποίο αφορά την γνώση των συμμετεχόντων πάνω στο ιδίωμα. Οι περισσότεροι θεωρούν ότι το μιλάνε σε μέτριο βαθμό, ακόμη και άτομα που εξακολουθούν να διαμένουν στον τόπο γέννησής τους. Αυτή η δήλωση συνάδει με τον ισχυρισμό του Μπασλή (2013: 191) ότι τα γεωγραφικά γλωσσικά ιδιώματα συρρικνώνονται, με τους πραγματικούς χρήστες να είναι πολύ λίγοι, σε σχέση με το πως αυτά μιλιούνταν πριν από την δεκαετία του 1940. Αισιόδοξο είναι το ποσοστό όσων θεωρούν ότι το μιλάνε πολύ καλά, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι δήλωσαν τόπο διαμονής κάποιο αστικό κέντρο. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι και τα 5 άτομα που δήλωσαν ότι δεν μιλάνε καθόλου το τοπικό ιδίωμα είναι γυναίκες. Αυτό σχετίζεται πιθανόν

με το ότι οι γυναίκες γενικά χρησιμοποιούν περισσότερο την κοινή καθώς αυτή συνδέεται με την υψηλή κοινωνική θέση (Holmes, 2009: 208).

Στη συνέχεια, προχωρώντας στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, επικεντρωνόμαστε στο αν αρέσει στους ομιλητές το τοπικό ιδίωμα ή όχι και για ποιους λόγους. Η συντριπτική πλειοψηφία και πάλι απαντά θετικά. Οι περισσότερες απαντήσεις συνδέουν το ιδίωμα με τον τόπο καταγωγής τους, τις ρίζες τους και τους προγόνους τους. Το συνδέουν άρρηκτα με την παράδοση και το παρελθόν, με καθετί που ενισχύει τους δεσμούς με την πολιτιστική κληρονομιά και την ιστορία του τόπου τους. Γενικότερα το θεωρούν αναπόσπαστο κομμάτι της ταυτότητάς τους, το στοιχείο αυτό που τους καθορίζει ως άτομα και τους ξεχωρίζει από τους κατοίκους άλλων περιοχών. Επίσης κάποιοι πιστεύουν ότι με αυτό εκφράζονται καλύτερα, μιας και το θεωρούν τη μητρική τους γλώσσα και λιγότερες απαντήσεις εστιάζουν στο αισθητικό κομμάτι, αναφέροντας ότι *ακούγεται ωραία* ή *είναι αστείο*.

Αρνητική απάντηση, στο αν τους αρέσει το τοπικό ιδίωμα, δίνουν 5 άτομα, ανάμεσα στα οποία όμως βρίσκονται 2 άτομα που ισχυρίζονται ότι το γνωρίζουν πολύ καλά και 2 άτομα που το γνωρίζουν σε μέτριο βαθμό. Εδώ ως αιτιολογία προβάλλουν το ότι δεν γίνονται κατανοητοί από τους άλλους όταν το χρησιμοποιούν στις διαπροσωπικές τους συναναστροφές, καθώς και ότι δεν υπάρχουν ή δε γνωρίζουν επαρκή αριθμό λέξεων ώστε να εκφράσουν ακριβώς αυτό που σκέφτονται. Εντοπίζεται και εδώ το αισθητικό κομμάτι, με απαντήσεις που λένε ότι *δεν ακούγεται ωραία*, ενώ βρίσκουμε και μια μοναδική απάντηση που θεωρεί ότι το τοπικό ιδίωμα *δεν είναι ελληνικά*. Όχι απλά το διαχωρίζει από την κοινή ελληνική αλλά το θεωρεί κάτι εντελώς ξένο προς αυτή.

Στην επόμενη ερώτηση, που σχετίζεται και αυτή με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, τα αποτελέσματα συνεχίζουν να είναι θετικά μεν, αλλά σε μικρότερο βαθμό. Περίπου τα 2/3 των ερωτηθέντων πιστεύουν ότι το τοπικό ιδίωμα είναι ένα γλωσσικό σύστημα ισάξιο με την κοινή ελληνική. Αυτό σημαίνει ότι δεν έχουν επηρεαστεί από το γλωσσικό στερεότυπο που θεωρεί τις γεωγραφικές διαλέκτους κατώτερες ποικιλίες σε σχέση με την κοινή ελληνική, αντιθέτως φαίνεται πως συμφωνούν με τα πορίσματα της γλωσσολογίας ότι δεν υπάρχουν καλύτερες και χειρότερες, ανώτερες και κατώτερες γλώσσες, όλες είναι το ίδιο καλές, με τις ίδιες εκφραστικές ικανότητες (Μπασλής, 2017: 129). Από την άλλη, το ποσοστό που απαντά αρνητικά, πιθανώς να θεωρεί ότι η πρότυπη γλώσσα που έχει κωδικοποιηθεί, που διαθέτει γραμματική και λεξικό και διδάσκεται στα σχολεία, είναι αυτή που έχει μεγαλύτερο λεξιλογικό και εκφραστικό πλούτο.

Η θετική στάση των ερωτηθέντων διαφαίνεται και στις επόμενες ερωτήσεις, που και αυτές σχετίζονται με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα. Συγκεκριμένα, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων θεωρεί ότι το να χρησιμοποιούν το τοπικό ιδίωμα δεν αποτελεί εμπόδιο για την επαγγελματική και κοινωνική τους εξέλιξη. Αυτή η άποψη συνάδει με την επόμενη δήλωση κατά την οποία η πλειοψηφία αποσυνδέει τη χρήση γεωγραφικών διαλέκτων από το επίπεδο μόρφωσης των ομιλητών. Εντοπίζεται όμως και η αντίθετη άποψη, που θεωρεί ότι η χρήση γεωγραφικών ποικιλιών σχετίζεται άμεσα με το μορφωτικό επίπεδο του ομιλητή και συγκεκριμένα υποδηλώνει χαμηλότερη ή ακόμη και έλλειψη μόρφωσης, άτομα που ασκούν πιθανόν χειρωνακτική εργασία, άτομα που βρίσκονται κοινωνικά σε κατώτερη θέση και είναι στιγματισμένοι αρνητικά ότι δεν χρησιμοποιούν ορθά την «σωστή», επίσημη γλώσσα (Πλαδή, 2001: 621-622). Επίσης είναι αξιοσημείωτο ότι όσοι επέλεξαν αυτή την απάντηση, αξιολόγησαν γενικότερα αρνητικά την τοπική γεωγραφική ποικιλία.

Εξαιρετικά αισιόδοξη παρουσιάζεται η επόμενη ομάδα ερωτήσεων, που αναφέρεται στο τρίτο ερευνητικό ερώτημα, σχετικά με το αν οι ομιλητές θα ήθελαν τα παιδιά τους να χρησιμοποιούν το τοπικό ιδίωμα καθώς για ποιους λόγους το επιθυμούν ή δεν το επιθυμούν. Αναλυτικότερα, η πλειονότητα των συμμετεχόντων δήλωσαν πως θα ήθελαν τα παιδιά τους να γνωρίζουν και να χρησιμοποιούν την τοπική γεωγραφική ποικιλία. Ο κυριότερος λόγος που επικαλούνται είναι ότι επιθυμούν τη διατήρησή του και *δεν θέλουν να χαθεί*. Επίσης, το συνδέουν με το παρελθόν, το θεωρούν *στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς* που οφείλουν να διαφυλάξουν και να μεταδώσουν στις επόμενες γενιές. Είναι ένα σημαντικό στοιχείο της εθνογλωσσικής τους ταυτότητας, που αποτελεί τον συνεκτικό δεσμό ανάμεσα στα άτομα κοινής καταγωγής. Το πιο σημαντικό είναι ότι αυτές οι απαντήσεις δεν δόθηκαν μόνο από τους μεγαλύτερους σε ηλικία, κάτι που ίσως θα ήταν αναμενόμενο, μιας και σύμφωνα με την έρευνα του Λιόση (2007), οι ηλικίες αυτές είναι συνδεδεμένες συναισθηματικά με τις τοπικές γλωσσικές ποικιλίες, καθώς πέρασαν πολύ μεγάλο μέρος της ζωής τους που αυτή ήταν η γλώσσα έκφρασής τους και αναπόσπαστο κομμάτι του εαυτού τους. Αντίθετα, 13 άτομα από την ηλικιακή ομάδα των 21-40 και 16 άτομα από την ηλικιακή ομάδα των 41-60, απάντησαν ότι επιθυμούν τα παιδιά τους να διατηρήσουν στοιχεία της διαλεκτικής ποικιλίας στον λόγο τους. Από την άλλη, όσοι απάντησαν αρνητικά, εστιάζουν κυρίως στο γεγονός ότι *δεν θα τους χρησιμεύσει στη ζωή τους*, αλλά και ότι *θα τους θεωρήσουν αμόρφωτους που δε μιλούν «σωστά» ελληνικά*, στοιχεία που επιβεβαιώνονται και από την έρευνα της Πλαδή (2001: 621-623).

Στην τελευταία ερώτηση της ομάδας που διερευνά τις στάσεις των ομιλητών, η οποία σχετίζεται με το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα, και αφορά στο μέλλον του ιδιώματος, τα αποτελέσματα αποτυπώνουν μια επιφυλακτική στάση και απαισιόδοξη εικόνα, καθώς η πλειοψηφία (84,9%) των συμμετεχόντων πιστεύει ότι *ίσως εξαφανιστεί* και ότι *σίγουρα θα εξαφανιστεί*. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται και από την βιβλιογραφία (Παπαναστασίου, 2015) ότι οι ελληνικές διαλεκτικές ποικιλίες βρίσκονται σε κατάσταση υποχώρησης εδώ και δεκαετίες. Την άποψη ότι *δεν θα εξαφανιστεί* την ενστερνίζονται 8 άτομα που ανήκουν κυρίως στην ηλικιακή ομάδα των 61 και άνω, είναι συνταξιούχοι και διαμένουν αποκλειστικά στην περιοχή της Βισαλτίας ή σε κάποια άλλη επαρχιακή πόλη.

Η τελευταία ομάδα ερωτήσεων αφορά στις κοινωνικές περιστάσεις που χρησιμοποιείται η τοπική ποικιλία και στα άτομα με τα οποία συνομιλούν, δηλαδή σχετίζεται με το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα. Ενώ προηγούμενα η πλειοψηφία δήλωσε ότι το θεωρεί ισότιμο γλωσσικό σύστημα με την κοινή ελληνική, τώρα παρουσιάζονται να το χρησιμοποιούν αποκλειστικά σε ανεπίσημες και καθημερινές περιστάσεις επικοινωνίας. Πιο αναλυτικά, το χρησιμοποιούν *στο σπίτι με συγγενικά πρόσωπα*, σε *φιλικές συναθροίσεις*, κυρίως όταν *διηγούνται ιστορίες από τη ζωή τους*, ώστε να αποτυπωθούν παραστατικότερα τα όσα περιγράφουν. Ακόμη *όταν θέλουν να αστερευτούν*, διανθίζουν το λόγο τους με λέξεις του τοπικού ιδιώματος που διαφέρουν από την κοινή και πολλές φορές ακόμη και το άκουσμά τους προκαλεί το γέλιο στους συνομιλητές. Αν και σε μικρότερο ποσοστό, εντοπίζεται και η κρυπτολαλική χρήση, που αναφέρει ο Λιόσης (2007: 185-186) στη διατριβή του, η χρήση δηλαδή της τοπικής ποικιλίας όταν κάποιος *δε θέλει να τον καταλάβουν οι άλλοι*, αποκλείοντας έτσι από την κουβέντα άτομα που δεν ανήκουν στη ίδια γλωσσική κοινότητα. Ο αποκλεισμός από επίσημες περιστάσεις επικοινωνίας, όπως είναι η *εργασία* – δόθηκε μόνο 1 απάντηση – αποκαλύπτει ότι η πρότυπη ποικιλία είναι φορέας εμφανούς γοήτρου και προβάλλεται ως ο πιο «σωστός» τρόπος ομιλίας (Holmes, 2009: 489).

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα των ερωτήσεων, θα λέγαμε ότι οι ομιλητές της τοπικής γλωσσικής ποικιλίας της περιοχής της Βισαλτίας, στην πλειοψηφία τους, εκφράζουν θετικά συναισθήματα απέναντί της, κυρίως ως αναπόσπαστο στοιχείο της πολιτιστικής ταυτότητας τους, αλλά και ως το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτό που τους τοποθετεί σε μια ομοιογενή εθνογλωσσικά ομάδα. Από την άλλη εντοπίζεται και ένα ποσοστό απαντήσεων που εκφράζονται αρνητικά. Έτσι, παρατηρούμε, ότι εντοπίζονται στα αποτελέσματα της έρευνας οι αμφίσημες στάσεις των ομιλητών απέναντι στην διαλεκτική ποικιλία της

Βισαλτίας. Ενώ οι ομιλητές εκδηλώνουν θετικά συναισθήματα για τη γλώσσα, ωστόσο η λειτουργικότητά της αξιολογείται αρνητικά αφού περιορίζουν τη χρήση της αποκλειστικά σε οικεία και καθημερινά περιβάλλοντα, με συνομιλητές που μοιράζονται την ίδια καταγωγή.

Ολοκληρώνοντας θα προχωρήσουμε σε μια σύγκριση των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας με τα αποτελέσματα της έρευνας της Τζιτζή (2022) που ασχολήθηκε και αυτή με το σερραϊκό ιδίωμα. Το δείγμα εκείνης της έρευνας ήταν αποκλειστικά από την ηλικιακή ομάδα των 14-21. Παρατηρούμε ότι γενικά εκφράζουν θετικές στάσεις για το τοπικό ιδίωμα, αναγνωρίζουν την ύπαρξή του, το χαρακτηρίζουν *ωραίο*, αλλά και θεωρούν ότι *είναι σημαντικό να συνεχιστεί η χρήση των διαλέκτων*. Χαρακτηριστικές είναι οι απαντήσεις που δίνουν σχετικά με τα συναισθήματα που αναπτύσσουν όταν ακούν μια διάλεκτο, *ενθουσιασμός, χαρά, περηφάνεια, συγκίνηση*. Συνδέουν τη χρήση διαλέκτων κυρίως με ηλικιωμένα άτομα, χωρίς όμως να θεωρούν ότι αυτές συνδέονται με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των ομιλητών. Διαπιστώνουμε λοιπόν ένα αίσθημα αποδοχής απέναντι στις διαλέκτους, και είναι πολύ σημαντικό ότι αυτή εντοπίζεται σε τόσο νεαρά άτομα, καθώς αποδεικνύεται ότι δεν επηρεάστηκαν από τις αρνητικές αντιλήψεις και τα στερεότυπα που επικρατούν για τους διαλεκτόφωνους.

Στην παρούσα έρευνα το δείγμα προέρχεται από ποικίλες ηλικιακές ομάδες, από την ηλικία των 21 μέχρι και άνω των 61. Σε αυτούς διαφαίνεται εξίσου η θετική στάση απέναντι στα ιδιώματα. Εκφράζονται θετικά για το αν τους αρέσει η τοπική ποικιλία, το θεωρούν ισάξιο με την κοινή ελληνική για την επικοινωνία, το χρησιμοποιούν σε καθημερινές περιστάσεις επικοινωνίας με φιλικά πρόσωπα ή άτομα του οικογενειακού περιβάλλοντος. Ωστόσο εντοπίζεται μια επιφυλακτικότητα και ένας περισσότερο απαισιόδοξος τόνος σε κάποιους συμμετέχοντες, οι οποίοι εκφράζονται αρνητικά. Εντοπίζεται δηλαδή ένας αριθμός ατόμων, αν και είναι η μειοψηφία, που θεωρεί ότι το τοπικό ιδίωμα είναι κατώτερο από την κοινή νεοελληνική, ότι μπορεί να εμποδίσει την κοινωνική και επαγγελματική πρόοδο, ότι οι ομιλητές του σχετίζονται με κατώτερο μορφωτικό επίπεδο και ότι δε θα ήθελαν τα παιδιά τους να το χρησιμοποιούν. Επίσης είναι εξαιρετικά μεγάλο το ποσοστό των ατόμων που θεωρούν ότι η τοπική διαλεκτική ποικιλία ίσως εξαφανιστεί και σίγουρα θα εξαφανιστεί. Τα παρόντα αποτελέσματα πιθανώς σχετίζονται με την ηλικία των συμμετεχόντων, καθώς κυρίως οι ηλικιωμένοι είναι αυτοί που εξέφρασαν αρνητικές απόψεις, όπως και στην έρευνα της Πλαδή (2001: 622). Παρατηρούμε ότι στην παρούσα

έρευνα είναι αρκετά πιο εμφανή τα μεταπραγματολογικά στερεότυπα για τις διαλέκτους, που τις τοποθετούν σε κατώτερη θέση σε σχέση με την πρότυπη κοινή. Αποδίδουν στο τοπικό ιδίωμα καλυμμένο/αφανές γόητρο που επιβεβαιώνεται από τη σύνδεσή του με το παρελθόν και την πολιτιστική ταυτότητα των ομιλητών αλλά κρίνεται ανεπαρκής γλωσσικός κώδικας για τις επίσημες περιστάσεις επικοινωνίας.

Σε γενικές γραμμές, θα λέγαμε ότι και στις δυο έρευνες διακρίνεται μια θετική στάση των ομιλητών, ιδιαίτερα των νεότερων σε ηλικία, απέναντι στα ιδιώματα, που μας κάνει να αισιοδοξούμε για την μελλοντική τύχη της τοπικής ποικιλίας. Στην πραγματικότητα όμως, οφείλουμε να είμαστε αρκετά επιφυλακτικοί όταν διερευνούμε στάσεις ομιλητών και λαμβάνουμε θετικά αποτελέσματα, καθώς για διάφορους λόγους που δεν μπορούμε πάντα να σταθμίσουμε, οι συμμετέχοντες που απαντούν σε ανώνυμα ερωτηματολόγια πολλές φορές τείνουν να παρουσιάζουν μια θετικότερη οπτική των καταστάσεων, ενώ στην πραγματικότητα τα συναισθήματά τους ενδέχεται να είναι εντελώς διαφορετικά. Καλό είναι μέσα από συμπληρωματικές ερωτήσεις να ελέγχουμε και να διασταυρώνουμε τις απαντήσεις που συλλέγουμε ώστε να προσεγγίζουμε όσο το δυνατόν περισσότερο την αλήθεια.

5. Συμπεράσματα

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη της γλωσσικής ποικιλίας της Βισαλτίας του νομού Σερρών και η διερεύνηση των γλωσσικών στάσεων των ομιλητών απέναντί της. Η διαλεκτική ποικιλία των Σερρών ανήκει στα βόρεια ιδιώματα. Τα βόρεια ιδιώματα γενικότερα αντιμετωπίζονται συνήθως με αρνητική διάθεση καθώς είναι συνδεδεμένα με άτομα ηλικιωμένα, αμόρφωτα, που ασκούν χειρωνακτικές εργασίες (Πλαδή, 2001: 621-622). Παρόλα αυτά μέσα από τη συγκεκριμένη ερευνητική διαδικασία προέκυψε ότι η πλειοψηφία των ομιλητών διακατέχεται από θετικά συναισθήματα για την τοπική διαλεκτική ποικιλία. Η πλειονότητα των συμμετεχόντων διατηρεί την επαφή με το τοπικό ιδίωμα εξακολουθώντας να το χρησιμοποιεί σε οικογενειακές και φιλικές συναθροίσεις, αποκλείοντάς το όμως από πιο επίσημες κοινωνικές περιστάσεις, όπως είναι ο χώρος της εργασίας. Το θεωρούν αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτιστικής τους ταυτότητας και επιθυμούν να το διαφυλάξουν και να το μεταδώσουν στις επόμενες γενιές. Βέβαια, ανιχνεύεται και η αντίθετη άποψη που κρατάει απόσταση από το τοπικό ιδίωμα, αποκλείοντας το εντελώς από την καθημερινότητά του και εκφράζοντας αποκλειστικά αρνητικές απόψεις. Εντύπωση προκαλεί το πώς αντιλαμβάνονται οι περισσότεροι το μέλλον του ιδιώματος. Παρόλα τα θετικά συναισθήματά τους βλέπουν την επιβίωσή του αβέβαιη και επισφαλής. Αυτό συνάδει και με την άποψή τους πως η γνώση τους πάνω στο ιδίωμα είναι μέτριου βαθμού. Μολαταύτα η τοπική γλωσσική ποικιλία είναι μια γλώσσα ζωντανή, με ομιλητές που διατυπώνουν θετικές απόψεις, αντιλαμβάνονται την αξία της γλωσσικής ποικιλότητας και στην πλειονότητά τους δεν είναι πρόθυμοι να το εγκαταλείψουν.

Η έρευνα ήταν περιορισμένη όσον αφορά τη χρονική διάρκεια και το δείγμα του πληθυσμού που ερευνήθηκε. Επομένως, τα αποτελέσματά της δείχνουν την γενική τάση που υπάρχει στους ομιλητές και δεν μπορούν να γενικευθούν. Σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι μελέτες σχετικά με τη διαλεκτική ποικιλία των Σερρών είναι, όπως είδαμε, εξαιρετικά περιορισμένες και όχι τόσο πρόσφατες, μελλοντικά, θα μπορούσαν να γίνουν περαιτέρω έρευνες, που θα συμπεριλαμβάνουν περισσότερους συμμετέχοντες από όλα τα χωριά της Βισαλτίας. Έτσι, θα εμπλουτιζόταν οι υπάρχουσες έρευνες, θα καταλήγαμε σε πιο αντιπροσωπευτικά αποτελέσματα και θα οδηγούμασταν σε ασφαλέστερα συμπεράσματα σχετικά με τις στάσεις των ομιλητών απέναντι στα τοπικά ιδιώματα. Ενδιαφέρον θα είχαν

και έρευνες που εστιάζουν σε κάποιο συγκεκριμένο γλωσσικό χαρακτηριστικό του ιδιώματος ή ακόμη έρευνες που συγκρίνουν το ιδίωμα των Σερρών με κάποιο άλλο ιδίωμα ή ακόμη και με την κοινή νεοελληνική.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Ακαδημία Αθηνών (χ.χ.). *Οι νεοελληνικές διάλεκτοι*. Ανακτήθηκε από: http://www.academyofathens.gr/el/research/centers/greekdialects/neohellenic/dialect_s
- Αμπατζής, Θ. (2009). *Το γλωσσικό ιδίωμα της Βέργης Σερρών*. Σέρρες.
- Αραποπούλου, Μ. (2006). «Δημοτική», «Καθαρεύουσα» και οι Στάσεις των δύο Φύλων. Στο Παυλίδου, Θ.-Σ. (επιμ.) *Γλώσσα - Γένος – Φύλο* (σσ. 171-206). Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)
- Αποστολοπούλου, Σ. (2019). *Το ιδίωμα των Δαρνακοχωριών του νομού Σερρών* (Διδακτορική διατριβή), Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών. Τμήμα Φιλολογίας. Διαθέσιμο στο: <https://freader.ekt.gr/eadd/index.php?doc=45797&lang=el>.
- Βοντίτσου, Α. (2022). *Το θεσσαλικό ιδίωμα και οι στάσεις των κατοίκων της Καρδίτσας και της Μητρόπολης Καρδίτσας απέναντι σ' αυτό. Διδακτική πρόταση βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας που έγινε στον αστικό και στον αγροτικό χώρο*. (Μεταπτυχιακή εργασία). ΕΑΠ. Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.eap.gr/archive/item/72729>
- Δελβερούδη, Ρ. (2001α). Γλώσσα και διάλεκτος. Στο Α.-Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα* (σσ. 50-53). Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Δελβερούδη, Ρ. (2001β). Γλωσσική ποικιλία. Στο Α.-Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα* (σσ. 54-57). Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Θαβώρης Α. Ι. (1998). Ιδιωματικοί αρχαϊσμοί και βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα: οι αρχαϊσμοί του ιδιώματος Βελβεντού δυτικής Μακεδονίας. *Μακεδονικά*, 31(1), 31–91. Doi: <https://doi.org/10.12681/makedonika.114>
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015) *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση* (ηλεκτρονικό βιβλίο). Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα: Εθνικό Μετσόβιο Πανεπιστήμιο. Ανακτήθηκε από: <http://83.212.175.100/jspui/retrieve/1ff97205-e8c2-4048-9323-c64ea5fb2666>.
- Κακριδής, Μ., Κατή, Δ. & Νικηφορίδου, Β. (2007). Γλωσσική ποικιλία και σχολική εκπαίδευση. *Γλωσσικός υπολογιστής 1* (1): 103-112. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 1-6. Διαθέσιμο στο: http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_02/04.html
- Κακριδής – Φερράρι, Μ. (2000). Νόρμα, γλωσσική ποικιλία και εκπαίδευση. *Γλωσσικός Υπολογιστής 2* (1-2): 161-167. Ανακτήθηκε από: http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/thematikes/new_print/1/1.htm
- Κακριδής – Φερράρι, Μ. (2007α). Διάλεκτος. Στο Α.-Φ. Χριστίδης & Μ. Θεοδωροπούλου (επιμ.), *Θέματα ιστορίας της ελληνικής γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 1-6. Διαθέσιμο στο: https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_02/index.html
- Κακριδής – Φερράρι, Μ. (2007β). *Θέματα ιστορίας της ελληνικής γλώσσας: Στάσεις απέναντι στη γλώσσα*. Ανακτήθηκε από http://www.greeklanguage.gr/greekLang/studies/history/thema_03/index.html
- Κακριδής – Φερράρι, Μ. (2016). *Εμφανές και αφανές γόητρο*. [Πανεπιστημιακές σημειώσεις]. Αθήνα: ΕΚΠΑ.

- Καραντζόλα, Ε. (2001). Γλώσσα και τυποποίηση. Στο Α.-Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα* (σσ. 84-88). Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Καραχάλιου, Ρ. (χ.χ.). *Κοινωνιογλωσσολογία. Ενότητα 6: Γλωσσικές στάσεις* (σσ 1-8). Ανακτήθηκε από: <https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/179-%CE%9A%CE%A0%CE%93010/%CE%95%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%206%20%CE%93%CE%BB%CF%89%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82%20%CF%83%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82.pdf>.
- Κατσώχης, Ν. (2010). Βόρειες Διάλεκτοι. Στο *Μελέτες. Οι Νεοελληνικές Διάλεκτοι. Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της νέας ελληνικής*. Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Ανακτήθηκε από: https://www.greeklanguage.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_b_2/index.html
- Κοντοσόπουλος, Ν. (1979). Μακεδονικά διαλεκτολογικά : το ιδίωμα Δημητρίσιου Σερρών, *Σερραϊκά Χρονικά*. Τόμος 8, 175-186.
- Κοντοσόπουλος, Ν. (2001). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κουρδής, Ε. (1997). Παράγοντες κοινωνιογλωσσικού στιγματισμού του τοπικού ιδιώματος της Θεσσαλίας. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 17, 577-590.
- Κωστούλα-Μακράκη, Ν. (2001). *Γλώσσα και κοινωνία. Βασικές έννοιες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Λαγουμιντζής, Γ., Κουτσογιάννης, Κ. & Βλαχόπουλος, Γ. (2015). *Μεθοδολογία της έρευνας στις επιστήμες υγείας*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Λιώσης, Ν. (2007). *Γλωσσικές επαφές στη Νοτιοανατολική Πελοπόννησο*. (Διδακτορική Διατριβή). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ανακτήθηκε από: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/15095#page/1/mode/2up>
- Μακράκης, Β. (2004). Απομυθοποιώντας τον μεθοδολογικό μονισμό. Στο Γ. Παπαγεωργίου (Επιμ.) *Μέθοδοι στην Κοινωνιολογική έρευνα* (σσ. 19-38). Αθήνα: Δάρδανος.
- Μακρή-Τσιλιπάκου, Μ. (2001). Απλώς ένα ερωτηματολόγιο!; Στο Α. Ψάλτου-Joycey & Μ. Βαλιούλη (επιμ.). *Η συμβολή της διδασκαλίας και εκμάθησης γλωσσών στην προώθηση ενός πολιτισμού ειρήνης* (σσ. 323-333). Πρακτικά 12ου Διεθνούς Συνεδρίου. Τόμος Νο 8. Θεσσαλονίκη: Ελληνική Εταιρεία Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας.
- Μικρός, Γ. (2008). *Η Ποσοτική Ανάλυση της Κοινωνιογλωσσολογικής Ποικιλίας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπασλής, Γ. (2013). *Εισαγωγή στη σύγχρονη διαλεκτολογία*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μπασλής, Γ. (2017). *Κοινωνιογλωσσολογία. Μικρή Εισαγωγή*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Ξυδόπουλος, Γ. Ι. (2008). *Λεξικολογία: Εισαγωγή στην ανάλυση της λέξης και του λεξικού*. Αθήνα: Πατάκης.
- Παπαγεωργίου, Γ. (χ.χ.) *Η ποσοτική έρευνα*. Ανακτήθηκε από: http://sociology.soc.uoc.gr/pegasoc/wp-content/uploads/2014/10/Microsoft-WordPapageorgiou_DEIGMATOLHPTIKH1.pdf
- Παπαζαχαρίου, Δ., Φτερνιάτη, Α., Αρχάκης, Α. & Τσάμη, Β. (2016). Στάσεις μαθητών Δημοτικού προς την αναπαριστώμενη γεωγραφική ποικιλότητα σε κείμενα μαζικής κουλτούρας. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 36, 331-341.
- Παπαναστασίου, Γ. (2015). Η σημερινή κατάσταση των Νεοελληνικών διαλέκτων. Στο Μ. Τζακώστα (Επιμ.), *Η διδασκαλία των νεοελληνικών γλωσσικών ποικιλιών και*

διαλέκτων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (σσ. 23-48). Αθήνα: Gutenberg.

- Πασχαλούδης, Ν. Α. (2013). *Τα Τερπνιώτικα και τα Νιγηριτινά*. Σέρρες: ιδιωτική έκδοση. Διαθέσιμο στο: <https://www.nikospaschaloudis.gr/e-lexiko-b.htm>
- Πασχαλούδης, Ν. Α. (2022). Εννιά ταξίδια στην παράδοση της Βισαλτίας. *Σερραϊκά Χρονικά*. Τόμος 20: 289-318.
- Πέτροβιτς, Ε. Ν. (1957). Σερραϊκή Διάλεκτος. *Σερραϊκά Χρονικά*. Τόμος 2: 139-145.
- Πέτροβιτς, Ε. Ν. (1963). Διάλεκτος Σερρών. *Σερραϊκά Χρονικά*. Τόμος 4: 47-90.
- Πλαδή, Μ. (2001). Γλωσσικές στάσεις και διαλεκτική υποχώρηση. Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*, 21 (σσ. 618-629). Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μανόλης Τριανταφυλλίδη.
- Σιλιτζής Χ. (2021). *Γλωσσικές στάσεις και τοπικό ιδίωμα Πενταλόφου Κοζάνης: στάσεις των ομιλητών απέναντι στη μητρική τους γλώσσα* (Μεταπτυχιακή εργασία). ΕΑΠ. Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.eap.gr/archive/item/72567>.
- Στάμου, Α. Γ., Αρχάκης, Α., & Πολίτης, Π. (2016). Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στον λόγο της μαζικής κουλτούρας: Χαρτογραφώντας το πεδίο. Στο *Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στον λόγο της μαζικής κουλτούρας: Εκπαιδευτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα* (σσ. 13-55). Καβάλα: Σαΐτα.
- Τζιτζή, Α. (2022). *Η γλωσσική ποικιλία των Σερρών: Στάσεις των ομιλητών*. (Μεταπτυχιακή εργασία). ΕΑΠ. Ανακτήθηκε από: <https://apothesis.eap.gr/archive/item/72777>
- Τσιτίνης, Α. (1995). *Τα Σερριώτικα*. Θεσσαλονίκη: Ανδρονάκη.
- Τσιτσιπής, Α. Δ. (2001). Στάσεις απέναντι στη γλώσσα. Στο Α.-Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα* (σσ. 78-80). Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα* (μτφρ. Γ. Βογιατζής). Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Cohen, L., Manion, L. & Morisson, K. (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Fromkin, V., Rodman, R., & Hyams, N. (2008). *Εισαγωγή στη μελέτη της γλώσσας*. Αθήνα: Πατάκης.
- Holmes, J. (2016). *Εισαγωγή στην Κοινωνιογλωσσολογία*. Αθήνα: Πατάκης.

Ιστοσελίδες

<https://docplayer.gr/972050-Thoma-ampatzi-daskaloy-to-glossiko-idioma-tis-vergis-serron.html>

Παράρτημα Α: «Ερωτηματολόγιο έρευνας»

Διερεύνηση γλωσσικών στάσεων των ομιλητών απέναντι στο τοπικό ιδίωμα της Βισαλτίας Σερρών.

Το παρόν ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε στα πλαίσια τη διπλωματικής μου εργασίας στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών (ΜΠΣ) «Σύγχρονες Τάσεις στη Γλωσσολογία για Εκπαιδευτικούς» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ) και έχει ως στόχο να διερευνήσει τις στάσεις και τις απόψεις των ομιλητών απέναντι στο τοπικό γλωσσικό τους ιδίωμα. Απευθύνεται σε όσους κατάγονται από την περιοχή της Βισαλτίας Σερρών. Οι απαντήσεις είναι ανώνυμες και εμπιστευτικές, και θα χρησιμοποιηθούν αυστηρά και μόνο για την παρούσα έρευνα. Η συμπλήρωσή του δε διαρκεί πάνω από 5 λεπτά και είναι πολύτιμη για την έρευνά μου. Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συμμετοχή σας.

Για οποιαδήποτε διευκρίνηση μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μου στο vlachoukatrina@gmail.com .

Βλάχου Αικατερίνη, Φιλόλογος - Μεταπτυχιακή φοιτήτρια ΕΑΠ.

Α. Δημογραφικά Στοιχεία Συμμετεχόντων

1. Φύλο

- ☐ Άνδρας
- ☐ Γυναίκα

2. Ηλικία

- ☐ 21-40
- ☐ 41-60
- ☐ 61 και άνω

3. Μορφωτικό επίπεδο

- ☐ Δημοτικό
- ☐ Γυμνάσιο/Λύκειο
- ☐ Απόφοιτος/η ΑΕΙ/ΤΕΙ
- ☐ Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος
- ☐ Άλλο:

4. Τόπος Καταγωγής:

5. Τόπος Διαμονής

- Αστικό κέντρο
- Επαρχιακή πόλη
- Ο τόπος καταγωγής μου

6. Επαγγελματική Κατάσταση

- Δημόσιος τομέας
- Ιδιωτικός τομέας
- Άνεργος
- Συνταξιούχος
- Άλλο:

Ερωτήσεις για τη στάση των ομιλητών απέναντι στο ιδίωμα Βισαλτίας

7. Πόσο καλά θεωρείτε ότι μιλάτε το τοπικό ιδίωμα;

- πολύ καλά
- μέτρια
- καθόλου

8. Σας αρέσει το τοπικό ιδίωμα;

- Ναι
- Όχι

8.α. Μου αρέσει, γιατί... (επιλέξτε όσες απαντήσεις ισχύουν ή συμπληρώστε)

- Ακούγεται ωραία
- Είναι αστείο
- Μου θυμίζει τους παππούδες μου
- Μου θυμίζει τον τόπο καταγωγής μου
- Είναι κομμάτι της παράδοσής μας
- Είναι στοιχείο της ταυτότητάς μου
- Με αυτό εκφράζομαι καλύτερα
- Άλλο:

8.β. Δεν μου αρέσει, γιατί... (επιλέξτε όσες απαντήσεις ισχύουν ή συμπληρώστε)

- Δεν ακούγεται ωραία
- Δεν έχει αρκετές λέξεις για να εκφράζομαι επαρκώς
- Δεν είναι ελληνικά
- Δεν με καταλαβαίνουν όταν το χρησιμοποιώ
- Άλλο:

9. Πιστεύετε ότι το τοπικό ιδίωμα είναι εξίσου αποτελεσματικό για την επικοινωνία σας όσο και η κοινή ελληνική (η επίσημη γλώσσα);

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

10. Θεωρείτε ότι η χρήση του τοπικού ιδιώματος μπορεί να εμποδίσει την επαγγελματική και κοινωνική σας πρόοδο;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

11. Θεωρείτε ότι η χρήση του τοπικού ιδιώματος έχει σχέση με το επίπεδο μόρφωσης του ομιλητή;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

12. Αν ναι, σχετίζεται με υψηλό μορφωτικό επίπεδο ή με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο;

- ☐ υψηλό μορφωτικό επίπεδο
- ☐ χαμηλό μορφωτικό επίπεδο

13. Θα θέλατε τα παιδιά σας να χρησιμοποιούν το τοπικό ιδίωμα;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

13.α. Ναι, γιατί... (επιλέξτε όσες απαντήσεις ισχύουν ή συμπληρώστε)

- ☐ Είναι η γλώσσα των παππούδων μας
- ☐ Δεν θέλω να χαθεί
- ☐ Είναι στοιχείο της πολιτιστικής μας κληρονομιάς
- ☐ Δηλώνει την καταγωγή μας
- ☐ Άλλο:

13.β. Όχι, γιατί... (επιλέξτε όσες απαντήσεις ισχύουν ή συμπληρώστε)

- ☐ Δεν είναι σωστά ελληνικά
- ☐ Θα τους θεωρούν αμόρφωτους
- ☐ Δεν θα τους χρησιμεύσει στη ζωή τους
- ☐ Άλλο:

14. Θεωρείται ότι το τοπικό ιδίωμα της Βισαλτίας κινδυνεύει να εξαφανιστεί στο μέλλον;

- σίγουρα θα εξαφανιστεί
- δεν θα εξαφανιστεί
- ίσως εξαφανιστεί

Ερωτήσεις για τη χρήση και τους χρήστες

**15. Σε ποιες κοινωνικές περιστάσεις χρησιμοποιείτε το τοπικό ιδίωμα; (επιλέξτε
όσες απαντήσεις ισχύουν)**

- στο σπίτι
- στην εργασία
- σε εξόδους με φίλους/ες
- όταν διηγούμαι προσωπικές ιστορίες μου
- όταν θέλω να αστεειευτώ
- όταν δε θέλω να με καταλάβουν οι άλλοι
- Άλλο:

16. Με ποιους χρησιμοποιείτε το τοπικό ιδίωμα;

- παππούδες/γιαγιάδες
- γονείς
- αδέρφια
- τα παιδιά μου
- φίλους/ες
- Άλλο:

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.